

Sociālās zinātnes II

**Padziļinātā kursa programmas paraugs
vispārējai vidējai izglītībai**

© Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr. 8.3.1.1/16/1/002
Kompetenču pieeja mācību saturā

Sociālās zinātnes II

Padziļinātā kursa programmas paraugs vispārējai vidējai izglītībai

Padziļinātā kursa programmas paraugs ir izstrādāts Eiropas Sociālā fonda projektā "Kompetenču pieeja mācību saturā" (turpmāk – Projekts).

Mācību satura izstrādi pirmsskolas, pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības pakāpē Projektā vadija **Dace Namsone** un **Zane Oliņa**.

Padziļinātā kursa programmas parauga izstrādi un sagatavošanu publicēšanai Projektā vadija **Ansis Nudiens** un **Pāvels Pestovs**.

Padziļinātā kursa programmas paraugu izstrādāja **Evi Daga-Krūmiņa, Santa Kazaka, Indra Lazdiņa, Evija Pumpuriņa**.

Padziļinātā kursa programmas parauga izstrādē piedalījās **Vineta Kantāne**.

Padziļinātā kursa programmas paraugu izvērtēja ārējie eksperti: mācību satura recenzente **Nora Heinrihsone** un zinātniskais recenzente **Žaneta Ozoliņa**.

Projekts izsaka pateicību visām Latvijas izglītības iestādēm, kas piedalījās mācību satura aprobācijā.

ISBN 978-9934-24-011-9

Saturs

Ievads	4	Pielikumi	30
Mērķis un uzdevumi	5	1. Kursu programmu paraugos lietotie kodi	30
Mācību saturs	6	2. Sociālās zinātnes II padziļinātajā kursā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti	31
Vērtēšanas saturs, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	8	3. Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti caurviju prasmēs, beidzot vispārējās vidējās izglītības pakāpi	35
Sasniedzamo rezultātu veidi, vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	8	4. Vērtēšanas uzdevumu piemēri	37
Kursa vērtēšanas saturs	9	1. uzdevums. Džona Roulza taisnīguma teorija	37
Kursa apguves prasības	11	2. uzdevums. Pamattiesību aizskārums	38
Ieteikumi mācību darba organizācijai	12	3. uzdevums. Tiesību pārkāpums un juridiskā atbildība	41
Mācību satura apguves norise	13	4. uzdevums. Tiesiska lobēšana un korupcija	44
Kursa satura pārskats	13	5. uzdevums. Fiskālās politikas lēmumu ietekme uz labklājību	49
Temata ietvara struktūras paraugs	14	6. uzdevums. Nodokļu likmes un ekonomiskā izaugsme valstī	51
Izvērstis kursa saturs	15	7. uzdevums. Akcīzes nodokļa mērķis un ietekme	53
1. Taisnīga sabiedrība un valsts	15	8. uzdevums. Sociālās uzņēmējdarbības projekts / Pilsoniskās līdzdalības iniciatīva	55
2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	17	9. uzdevums. Portfolio izveidošana	66
3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	21	5. Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un resursi	69
4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja	24		
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva	27		

levars

Kursa programmas struktūra

Sociālās zinātnes II padziļinātā kursa programmas (turpmāk – programma) paraugs ir veidots, lai palīdzētu skolotājiem īstenot Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumos Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – standarts) noteiktos plānotos skolēnam sasniedzamos rezultātus sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā augstākajā mācību satura apguves līmenī.

Programmā iekļauti:

- kursa mērķis un uzdevumi;
- mācību saturs;
- vērtēšanas saturs, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni;
- ieteikumi mācību darba organizācijai;
- mācību satura apguves norise;
- vērtēšanas uzdevumu piemēri.

Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un resursu apkopojošs uzskaitījums pievienots 5. pielikumā. Mācību saturs programmā ir veidots atbilstoši standartā noteiktajiem sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem augstākajā mācību satura apguves līmenī.

Programma veidota, paredzot, ka kursa apguvei vidējās izglītības pakāpē tiks atvēlētas 210 mācību stundas. Taču skolai ir iespējams mainīt mācību stundu skaitu kursā, to nesamazinot vairāk par 15 %. Ieteikumus mācību darba organizācijai skatīt programmas sadaļā “Ieteikumi mācību darba organizācijai”. Programmas paraugam ir ieteikuma raksturs. Skolotāji var izmantot šo programmu vai arī izstrādāt savu programmu.

Mācību satura un pieejas akcenti

Vispārējās vidējās izglītības satura īstenošanas mērķis ir lietpratīgs skolēns, kurš apzinās savas personiskās spējas un intereses mērķtiecīgai personiskās un profesionālās nākotnes veidošanai, kurš ciena sevi un citus, padziļina zināšanas, izpratni, prasmes un turpina nostiprināt vērtības un tikumus atbilstoši saviem nākotnes mērķiem, atbildīgi, inovatīvi un produktīvi darbojas paša, ģimenes, labklājīgas un ilgtspējīgas Latvijas valsts un pasaules veidošanā.

Vidējās izglītības pakāpes loma ir dot iespēju jauniešiem mācīties, iedziļinoties atbilstoši viņu interesēm un nākotnes mērķiem, padziļinot un vispārinot pamatzinātni apgūto (10./11. klase) un mācoties dziļāk, šaurākā mācību jomu lokā (11./12. klase).

Mācību jomā plānotos rezultātus augstākajā mācību satura apguves līmenī skolēns apgūst padziļinātājā kursā. Tā mērķis ir sniegt zināšanas, izpratni un veidot prasmes, apziņāti, atbildīgi, radoši un patstāvīgi pārraugot savu izzināšanu darbību, risinot problēmas nepazīstamās, sarežģītās situācijās, veidojot dziļu konceptuālu izpratni mācību jomā, saskatot starpdisciplināras likumsakarības un mācoties patstāvīgi plānot, īstenot, uzraudzīt un izvērtēt produkta radīšanas procesu.

Apgūstot Sociālās zinātnes II kursa mācību saturu augstākajā mācību satura apguves līmenī, skolēns turpinās pilnveidot pamatkursa optimālajā līmenī iegūtās zināšanas un prasmes un padziļinās izpratni par sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem sabiedrībā Latvijas un starptautiskā mērogā:

- identificējot problēmas, ar kādām saskaras mūsdienu sabiedrība Latvijā, Eiropā un pasaulē, raksturojot, kādi paņēmieni tiek izmantoti doto problēmu risināšanā;
- prognozējot iespējamās sabiedrības attīstības ceļus;
- modelējot iespējamās sabiedrības vadības un pārvaldības uzlabojumus;
- analizējot globālās un lokālās cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, sociāliem un ekonomiskiem procesiem;
- izvērtējot ilgtspējīgas saimniekošanas tendences;

- attīstot inovatīvu pieeju jaunu produktu radīšanā, prognozējot produkta virzību tirgū, nosakot iespējamus riskus un apzinoties nepieciešamos resursus, izvēloties dotajai situācijai atbilstošāko komercdarbības formu, vērstu uz sabiedrības labklājību;
- nostiprinot kritiskās domāšanas prasmi, balstoties racionālā, argumentētā skatījumā, uzņēmējspēju, izrādot iniciatīvu un iesaisti sabiedrībai svarīgu jautājumu risināšanā, un tiesību pratību, izzinot valsts pārvaldes un likumdošanas mehānismus Latvijā un citur pasaulē.

Mērķis un uzdevumi

Sociālās zinātnes II kursa apguves mērķis un uzdevumi skolēnam ir:

- 1) izprast valsts pārvaldes un likumdošanas mehānismus Latvijā un citur pasaulē;
- 2) saprast un novērtēt demokrātijas pamatprincipus, pilsoņu un cilvēktiesības;
- 3) skaidrot sabiedrības struktūru un indivīdu savstarpējo attiecību principus;
- 4) meklēt un saskatīt globālas un lokālas cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, sociāliem un ekonomiskiem procesiem, izprast dažādu pārnacionālu organizāciju darbības principus: pārvalstiskas organizācijas, politika, ekonomika, kultūras kontakti;
- 5) izprast mūsdienu ekonomikas principus, izvirzīt savas nākotnes mērķus un izvērtēt šo mērķu sasniegšanas iespējas;
- 6) praktiskā darbā gūt pieredzi un attīstīt prasmes organizēt un vadīt atbilstoša līmeņa sabiedriski politiskus un ekonomiskus pasākumus;
- 7) nostiprināt nepieciešamo pārliecību un prasmes, kas veido aktīvu pozīciju – efektīvi darboties tirgus ekonomikā balstītā sabiedrībā, līdzdarboties sabiedriskajā dzīvē, aizstāvēt savas un citu tiesības, vērsties pret rīcību, kas ir pretrunā ar demokrātiskajām vērtībām;
- 8) pilnveidot prasmi lietot dažādu veidu informācijas avotus un analizēt tur pieejamos datus par sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem sabiedrībā.

Mācību saturs

Vidējās izglītības pakāpē mācību saturs ir izstrādāts, fokusējoties uz skolēnam būtiskāko, lai veidotos lietpratība (kompetence) kā komplekss skolēna mācīšanās rezultāts ilgākā periodā. Mācību saturs ir organizēts saskaņā ar mācību satura būtiskākajiem pamatjēdzieniem jeb lielajām idejām, kas skolēnam jāapgūst, lai veidotos vienota izpratne par apkārtējo pasauli un sevi tajā. Lielās idejas veido obligātā mācību satura strukturālo ietvaru. Tām atbilstoši aprakstītas prasības mācību satura apguvei jeb plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti, pabeidzot noteiktu izglītības pakāpi.

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas lielās idejas, par kurām skolēns veido izpratni arī Sociālās zinātnes II kursā.

- Indivīds apzinās sevi kā daļu no sabiedrības – sadarbojoties var izdarīt vairāk un efektīvāk, kopīgi ir iespējams ietekmēt procesus. (S.Li.1.)
Indivīda pašizaugsmes iespējas pastāv mijiedarbībā ar sabiedrībā notiekošajiem sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem, tāpēc kursa apguvē skolēni skata indivīda darbību sociālo un tiesisko attiecību kontekstā, padziļina izpratni par sabiedrības struktūras un sociālās mobilitātes, kā arī taisnīguma un uz kopējām interesēm balstītas sadarbības nozīmi indivīda pašizaugsmes un sabiedrības attīstībā.
- Latvijas demokrātiju un tiesiskumu nodrošina lokālu interešu un starptautisku attiecību mijiedarbība. (S.Li.2.)
Kursa apguvē skolēni padziļina izpratni par demokrātiskas un tiesiskas sabiedrības būtiskākajām iezīmēm – labu pārvaldību, pilsonisko līdzdalību, sociāli atbildīgu iniciatīvu –, lai paši ar savu individuālo/sabiedrisko darbību un attieksmi nostiprinātu demokrātiju un tiesiskumu Latvijā.
- Labklājību rada ilgtspējīga un atbildīga saimniekošana, saglabājot mantotās vērtības, vairojot savu turīgumu un rūpējoties par nākamajām paaudzēm. (S.Li.3.)
Tautsaimniecības labklājības atslēga ir ekonomikas ilgtermiņa izaugsme. Kursā apguvē skolēni attīsta prasmi saskatīt dažādu ekonomisku problēmu risināšanas iespējas un

veikt to izvērtēšanu, gan pieņemot lēmumus ierobežotības apstākļos, gan skaidrojot valdības pieņemtos politiskos lēmumus, kuri veido valsts ekonomiku, gan izprotot, kas ietilpst izmaksās, kā ietekmē cenas veidošanos un kā aprēķinātās izmaksas izmantot lēmumu pieņemšanā uzņēmumā.

- Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski. (S.Li.6.)
Kursa apguvē skolēni pilnveido prasmes vērtēt informācijas avotu ticamību, apgūst pētnieciskā darba iemaņas, iesaistās valstī un pasaulē aktuālo problēmu vērtēšanā, sava viedokļa formulēšanā.

Standartā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti mācību jomā un no tiem atvasinātie sasniedzamie rezultāti padziļinātā kursa programmā ir kompleksi – galarezultāts veidojas darbībā, kura ietver gan mācību jomas zināšanas, izpratni un prasmes, gan caurviju prasmes, gan vērtībās balstītus ieradumus. Katra kursa skolotāja viens no uzdevumiem ir tos attīstīt.

Caurviju prasmju apguve un izmantošana ikdienā ir nozīmīgs priekšnoteikums dziļākas izpratnes veidošanai kursā. Vingrinoties izmantot caurviju prasmes kursam specifiskos veidos un situācijās, skolēns vienlaikus ir ieguvis vispārīgas prasmes, kuras varēs izmantot visu dzīvi. Standartā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti caurviju prasmēs, beidzot vispārējās vidējās izglītības pakāpi, iekļauti programmas 3. pielikumā.

Sociālās zinātnes II kursā īpaši attīsta tādas caurviju prasmes kā:

- kritiskā domāšana un problēmrisināšana – identificē problēmjautājumus, viedokļus, tekstus un dokumentus specifiskā (ekonomiskā, politiskā, filozofiskā un juridiskā) kontekstā, analizē konkrētus politiskus, sociālus un ekonomiskus problēmgadījumus, veidojot spriedumu no to analīzes un piedāvājot konkrētus risinājumus, kompleksās situācijās analizē dažādu veidu informāciju, kombinē to, lai veidotu jaunu veselumu ar pievienoto vērtību, izveido ekonomiskus modeļus atbilstošiem ekonomiskiem procesiem, skaidro sociālu, politisku vai ekonomisku faktoru ietekmi uz novērojamo objektu;
- jaunrade un uzņēmējspējas – pēta, kā risināt sabiedrības vajadzības un sociālās problēmas, adaptējot iespējas sabiedrības vajadzībām, izstrādā sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu sociālo problēmu risināšanai un efektīvi organizē resursus savas ieceres īstenošanai;
- pašvadīta mācīšanās – plāno un izstrādā patstāvīgu projektu, vērtē paša izstrādāto produktu vai projektu, prognozē sava izstrādātā projekta nozīmi ilgtermiņā;
- sadarbība – sadarbojas ar citiem grupas dalībniekiem, lai izstrādātu projektu vai veidotu sociālās uzņēmējdarbības produktu, izsaka un uzklausa argumentētu, vērtējošu viedokli, orientējas uz kopīgu labumu un grupai nozīmīgu mērķu sasniegšanu, vada komandu vai komandā pilda savu lomu, apvieno, iedrošina un atbalsta komandas darbību;
- pilsoniskā līdzdalība – aktualizējot sociālu problēmu, izvēlas tās risināšanai atbilstošu stratēģiju, pamato sociālo noderīgumu, novērtē īstermiņa un ilgtermiņa sekas, risina kompleksu sociālu problēmu.

Vērtēšanas saturs, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Sasniedzamo rezultātu veidi, vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Programmas ietvaros paredzēti četrus veidu plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti: zināšanas un izpratne, prasmes, vērtībās balstīti ieradumi un zināšanu, izpratnes, prasmju un ieradumu kombinācijas. Katram sasniedzamo rezultātu veidam ir norādītas būtiskas sasniedzamo rezultātu grupas, kuras apkopo standartā noteikto mācību saturu.

Zināšanu un izpratnes apguve attiecas uz standartā plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem, kuri parasti sākas ar darbības vārdiem “skaidro”, “pamato” u. c. Plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu apguvi skolēns parāda, piemēram, skaidrojot jēdzienus, algoritmus, piedaloties sarunās un diskusijās.

Prasmju grupas atspoguļo būtiskas priekšmeta specifiskās prasmes, domāšanas un caurviju prasmes. Prasmju apguvi skolēns demonstrē darbībā, piemēram, modelē, aprēķina, analītiski spriež, lieto priekšmeta specifisko valodu.

Ieradumus, kas balstīti vērtībās, skolēns demonstrē darbībā; tos vērtē, novērojot skolēna darbību ilgākā laikposmā, īpaši situācijās, kuras ietver izvēles iespējas.

Zināšanu, izpratnes, prasmju un ieradumu kombinācijas, kuras ir raksturīgas un būtiskas šī kursa mācību satura apgūvē, skolēns demonstrē darbībā, jaunajās, to skaitā reālajās, dzīves situācijās, risinot problēmas. Katra padziļinātā kursa ietvaros ir norādītas raksturīgas problēmas, piemēram, pētniecība, mākslinieciskā jaunrade, kurās skolēns definē problēmu vai iespēju, formulē un izvēlas risinājumu, plāno un rīkojas, pārbauda un izvērtē risinājumu.

Skolotājs atbilstoši sasniedzamajam rezultātam izvēlas uzdevumu un vērtēšanas formu (mutiski, rakstiski, praktiski vai kombinēti). Būtiska uzdevumu daļa ir vērtēšanas kritēriji, saskaņā ar kuriem iespējams izvērtēt snieguma kvalitāti. Ja skolēns var demonstrēt sniegumu dažādās kvalitātes gradācijās, tad ir svarīgi veidot snieguma aprakstu attiecībā pret būtiskiem kritērijiem. Kritēriju izstrādē un vērtēšanā var iesaistīt skolēnus, lai pilnveidotu viņu pašvadītas mācīšanās prasmes.

Kursa vērtēšanas saturs

Sociālās zinātnes II kursa detalizēts sasniedzamo rezultātu grupu uzskaitījums ir apkopots tabulā. Programmas ietvaros atbilstoši sasniedzamo rezultātu grupām ir izstrādāti uzdevumu piemēri ar vērtēšanas kritērijiem. Atsevišķi uzdevumi ietver vairākas sasniedzamo rezultātu grupas. Šo uzdevumu mērķis ir atspoguļot zināšanas un izpratni, prasmes, ieradumus un zināšanu, izpratnes, prasmju un ieradumu kombinācijas, kuras skolēns ir apguvis kursa ietvaros.

Sasniedzamo rezultātu veids	Sasniedzamo rezultātu grupa	Vērtēšanas uzdevuma piemērs*
Zināšanas un izpratne	Skaidro jēdzienu, simbolu nozīmi, procesus sabiedrībā, cēloņsakarības, izmaiņas un sociālo procesu mijiedarbību.	1. uzdevums
	Lieto situācijai atbilstošu sociālo zinātņu terminoloģiju, konceptus, atsaucas uz teorētiskām nostādnēm.	1. uzdevums 6. uzdevums
Prasmju grupas	Informācijas pratība: atlasa atbilstošus un daudzpusīgus informācijas avotus par apskatāmo gadījumu, izvērtē avotu izcelmi un ticamību, izvēlas galveno informāciju, lai analizētu gadījumu.	3. uzdevums
	Modelē ekonomiskus procesus, izmantojot statistikas datus un ekonomiskās likumsakarības.	5. uzdevums, 6. uzdevums
	Pierāda apgalvojumu, izmanto nepieciešamo argumentācijas veidu, demonstrē prasmi loģiski saistīt premisas ar secinājumiem un balstīties tajos, atklājot cēloņsakarības.	2. uzdevums, 5. uzdevums
	Lieto analītiskās domāšanas prasmes, veicot aprēķinus, piemērojot normatīvos aktus.	6. uzdevums
	Pašvadītā mācīšanās: plāno, uzrauga, izvērtē savu mācīšanos.	8. uzdevums, 9. uzdevums

Sasniedzamo rezultātu veids	Sasniedzamo rezultātu grupa	Vērtēšanas uzdevuma piemērs*
Ieradumi	Pilsoniskā līdzdalība: izskaidro problēmu sabiedrībā un identificē iespējas situācijas risinājumam, pamato savu nostāju, balstoties vērtībās, uzņemās iniciatīvu, prognozē iespējamo ilgtermiņa ietekmi uz sabiedrību kopumā vai kādiem atsevišķiem procesiem sabiedrībā.	8. uzdevums, 9. uzdevums
	Sadarbība: rīkojas solidāri un atbildīgi, uzklausa un ciena citus.	8. uzdevums, 9. uzdevums
Zināšanu, izpratnes, prasmju un ieradumu kombinācijas	Gadījuma analīze: meklē informāciju/datus un novērtē tos, izmanto teorētiskās likumsakarības/salīdzina modeļus, analizē un secina, pamato secinājumu.	3. uzdevums, 5. uzdevums, 6. uzdevums
	Sociālas problēmas risināšana: definē problēmu, pēta un analizē problēmu, piedāvā risinājumu, piedāvā risinājuma īstenošanas plānu.	4. uzdevums, 7. uzdevums
	Uzņēmējspējas: identificē iespējas, izstrādā stratēģijas ideju attīstīšanai, īsteno izveidotās idejas, pārvalda budžeta darbības, izveido rīcības plānu.	8. uzdevums

* Vērtēšanas uzdevumu piemērus skatīt 4. pielikumā.

Kursa apguves prasības

Programmā piedāvāts piemērs Sociālās zinātnes II kursa beigšanas prasībām, kurā ir norādīti uzdevumi ar attiecīgo īpatsvaru kursa vērtējumā. Norādītais īpatsvars ir saistīts ar sasniedzamo rezultātu nozīmīgumu un mācību laiku, kas ir paredzēts to apguvei.

Prasības skolēnam kursa apguvei	Īpatsvars kursa vērtējumā (%)
Portfolio, kurā ir iekļauti materiāli, kas apkopoti Sociālās zinātnes II kursa apguves laikā (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu). Portfolio demonstrē skolēna patstāvīguma pakāpi savas mācīšanās procesa vadīšanā, atlasot pierādījumus par individuāli izvēlētu sociālās zinātnēs balstītu problemātikas pētīšanu, pierādījumu vākšanu, atlasī un apvienošanu, kopsavilkumā reflektējot par pievienotajiem materiāliem un darba procesu, kā arī novērtēšanu. Skolēnam ir tiesības portfolio iekļaut formas ziņā daudzveidīgu materiālu klāstu (aprakstoši, shematiski, ilustratīvi). Skolēnam iespējams savu portfolio veidot un iesniegt arī elektroniski.	40 %
Sociālās uzņēmējdarbības projekts vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīva (sk. 4. pielikumā 8. uzdevumu), kas ietver vairākas secīgas darbības: • analizētas sociālas problēmas sabiedrībā un noteikta aktuālākā problēma; • veikta pilsoniskās līdzdalības iniciatīva vai sociālās uzņēmējdarbības projekts; • analizēta projekta/iniciatīvas iespējamā sociālā ietekme.	60 %

Ieteikumi mācību darba organizācijai

Satura starpdisciplināritāte

Lai skolēns konstatētu aktuālu sabiedrībā nozīmīgu problēmu, veicot pētniecisko darbību, pierādītu savas izvēles pamatojumu, izmantojot datus balstītus pierādījumus, un pamatotu sociālās problēmas izraisītās negatīvās sekas, viņam nepieciešams lietot vairākos mācību priekšmetos iegūtās zināšanas un prasmes dažādos kontekstos. Teorētisko zināšanu apguvei ir iespēja sadarboties ar jebkuras citas mācību jomas skolotājiem, lai izmantotu citu mācību jomu programmās iekļauto saturisko un prasmju materiālu.

Ja skolēns augstākajā mācību satura apguves līmenī izvēlēties Kultūra un māksla II kursu, kura mērķis ir izzināt un analizēt sabiedrības kultūru vajadzības, kas ļoti cieši saistītas ar sociālajām vajadzībām, un Sociālās zinātnes II kursu, tad skolēns analizē sabiedrības kultūras vajadzības sociālā kontekstā.

Īstenojot sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu, kas risinās aktualizēto sabiedrībai nozīmīgo problēmu, atbilstoši iespējām būtu svarīgi veidot starpdisciplināritāti ar Dizains un tehnoloģijas I/II kursiem, kuru viens no mērķiem ir plānot un praktiski izstrādāt konkrētu produktu kādā no dizaina jomām. Tādējādi skolēnam tiks sniegts atbalsts ideju radīšanas un produkta koncepta plānošanā, kā arī izstrādē un testēšanā.

Stundu sadalījums/grafiks

Kursa satura apguvi ieteicams plānot dubultstundu veidā vai modulāri, salīdzinoši lielāku laika daļu mācību procesā atvēlot mērķtiecīgi atbalstītam skolēna pētnieciskajam darbam un sociāli atbildīgas iniciatīvas plāna īstenošanai. Tā kā sociālās uzņēmējdarbības projekts vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīva tiek izstrādāti paralēli visiem pārējiem tematiem, tad ieteicams tiem atvēlēt vismaz 70 mācību stundas, skolotājam izsvērti plānojot un koordinējot skolēnu patstāvīgā darba apjomu. 1.–4. temata apguvi ir svarīgi plānot kopā ar sociālās uzņēmējdarbības projekta vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas īstenošanu, sniedzot skolēniem rīkus, kā apvienot iegūto izpratni un prasmes reālā praktiskā darbībā. Tā kā 3. un 4. tematā tiek piedāvātas aktivitātes, kuru īstenošanai nepieciešams ilgāks laiks, kā arī temata apguvei iepļānots lielāks skaits sasniedzamo rezultātu, plānojot tematus, atvēlēt tiem lielāku mācību stundu skaitu.

Dažādas mācību darba organizācijas formas

Kursa sasniedzamo rezultātu apguvei skolotājam svarīgi izmantot daudzveidīgas mācību darba organizācijas formas, ievērojot dziļās mācīšanās principus: aktuālas problēmas izvirzīšanu un darbības apstākļu un mērķauditorijas izpēti, konkrēta gala rezultāta izvēli, savas darbības plānošanu, dokumentēšanu, pilnveidi un izvērtēšanu, mērķtiecīgi apliecinot savas prioritātes.

Mācību satura apguves norise

Kursa satura pārskats

Šī kursa saturs ir strukturēts šādos tematos:

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

1. tematā "Taisnīga sabiedrība un valsts" analizē dažādus filozofiskus tekstus, lai padziļinātu izpratni par tādiem politikas teorijas pamatjēdzieniem kā "valsts" un "taisnīgums"; pilnveido prasmi izdarīt analītiskus spriedumus, lai piedāvātu priekšlikumus sabiedrības pārvaldes uzlabošanai; argumentē viedokli par mūsdienu sabiedrībai aktuālām ētiskām problēmām, izmantojot ētikas teorijas.

2. tematā "Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā" iegūst padziļinātu izpratni par tiesību būtību un pilnveido prasmes lietot tiesību aizsardzības metodes. Analizē konfliktsituācijas, kurās tiek apdraudēta brīvība, kolektīvā drošība un veselība, cilvēktiesības un pamattiesības, sociālā solidaritāte, un izstrādā rīcības plānu konkrētu draudu novēršanai. Temata apguves noslēgumā izstrādā tiesību normas ieviešanas, grozīšanas vai atcelšanas projektu un īsteno daļu no tā sabiedrības izglītošanā.

3. tematā "Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja" iepazīst globālās politikas dažādās izpausmes un inovatīvas pārvaldības dimensijas, risina problēmjautājumus un analizē piedāvātās situācijas, vērtē globālās un lokālās cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, sociāliem un ekonomiskiem procesiem. Temata apguvē skolēniem ir iespēja izvērtēt ieguvumus un izmaksas dažādu alternatīvu sasniegšanai un analizēt politikas, kādas valdības īsteno, lai sasniegtu augstāku produktivitāti un labklājības līmeni.

4. tematā "Cilvēkkapitāls un ilgtspēja" analizē uzņēmuma darbību un tā finansiālos rādītājus, plāno cilvēkkapitāla veicināšanai nosakāmās valsts politikas prioritātes. Temats sniedz iespēju identificēt un analizēt politikas instrumentus, ar kādiem valsts var ietekmēt izaugsmi ilgtermiņā, iedzīvotāju labklājību un mazināt nevienlīdzību, kā arī secināt, ka ekonomiku nevar skatīt atrauti no valdības politiskās darbības un tiesiskuma kopumā.

Paralēli iepriekšminēto četru tematu apguvei skolēns pēc izvēles veic sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu, kuras ietvaros analizē un vērtē sociālas, politiskas un ekonomiskas problēmas sabiedrībā, nosakot aktuālākās, un izstrādā sociāli atbildīgas iniciatīvas plānu, ar kura palīdzību risina izvēlēto problēmu. Kursa laikā skolēns, rīkojoties pēc izstrādātā plāna, īsteno sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu. Temata noslēgumā skolēns analizē īstenotā sociālās inovācijas projekta ietekmi uz sociālajiem/politiskajiem/ekonomiskajiem procesiem.

Nākamajā sadaļā izklāstīts izvērsts kursa saturs, katru tematu aprakstot pēc turpmāk norādītā temata ietvara struktūras parauga.

Programmā lietoto kodu skaidrojums pievienots 1. pielikumā.

Temata ietvara struktūras paraugs

1. Temata numurs un nosaukums	2. Temata numurs un nosaukums	3. Temata numurs un nosaukums	4. Temata numurs un nosaukums	5. Temata numurs un nosaukums
-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Temata apguvei ieteicamais laiks

Temata apguves mērķis: tematā plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu kopums un apguves pamatojums.

Temata izpētes jautājumi – dažādu veidu jautājumu piemēri, kas atspoguļo mācību satura dziļumu un plašumu. Šī sadaļa ietver jautājumu piemērus, kas:

- aktualizē nepieciešamās zināšanas un veido dziļāku konceptuālu izpratni par temata saturu/jēdzieniem;
- rosina diskusiju par tematu, ir apskatāmi no vairākiem aspektiem un nav viennozīmīgi atbildami.

Sasniedzamie rezultāti

Skolēna spēja koordinēti lietot zināšanas, prasmes un ieradumus jaunās, neierastās situācijās. Iekavās norādīts kods no standarta attiecīgās mācību jomas plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu tabulas.

Temata apguves norise

Tematā plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu apguvei nepieciešamās skolēna darbības.

Izvērsts kursa saturs

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

1. Taisnīga sabiedrība un valsts

Temata apguvei ieteicamais laiks: 25 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: analizējot dažādus filozofiskus tekstus, padziļināt izpratni par tādiem politikas teorijas pamatjēdzieniem kā “valsts” un “taisnīgums”; pilnveidot prasmi izdarīt analītiskus spriedumus, lai piedāvātu priekšlikumus sabiedrības pārvaldes uzlabošanai; argumentēt viedokli par mūsdienu sabiedrībai aktuālām ētiskām problēmām, izmantojot ētikas teorijas.

Temata izpētes jautājumi

Kas ir valsts, un kāda ir valsts idejas izcelsme?

Kāpēc ir nepieciešama pilsoniskās sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā?

Kā taisnīgums veicina indivīda un sabiedrības labklājību?

Sasniedzamie rezultāti

Raksturo sociālo attiecību daudzveidību un cilvēku mijiedarbību saskarsmes procesā. Kritiski izvērtē indivīdu aktivitātes izpausmes un cēloņsakarības. (S.A.1.2.)

Izmantojot piemērus no dzīves, kritiski izvērtē dažādas ētikas teorijas, saistot tās ar savu pieredzi, skaidro to lietojuma problēmas un iespējas. (S.A.1.3.)

Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes. (S.A.1.7.)

Ar piemēriem skaidro, kāpēc sociālā identitāte ir mainīga. Piedāvā un īsteno konkrētas rīcības iniciatīvas, kas vērstas uz nacionālās, reģionālās vai vietējās identitātes apzināšanos. (S.A.1.8.)

Izmantojot mūsdienu un vēstures piemērus, analizē indivīdu vai grupu vēlmi, iespējas iegūt varu un realizēt to dažādos politiskajos režimos. Izvērtē demokrātijas stiprināšanas iespējas un iesaistās dažādās aktivitātēs, kas veicina pilsoniskas sabiedrības veidošanos valstī. (S.A.2.1.)

Salīdzina "ideālas valsts" un anarhistiskas (bezvalsts) idejas ar citiem sabiedrības pārvaldīšanas modeļiem/idejām dažādos vēstures periodos un laikmetos. Izmantojot teorijas, pamato valdības nepilnību gadījumus, piedāvā iespējamās sabiedrības pārvaldīšanas uzlabojumus. (S.A.2.3.)

Analizē dažādas vēlēšanu sistēmas un procesus, gan pilsoniskās, gan politiskās kultūras izpausmju piemērus. Izmantojot savu pieredzi, izvērtē gan aktīvas līdzdalības, gan pasīvas politiski atsvešinātās neiesaistīšanās iemeslus. (S.A.2.4.)

Temata apguves norise

1. Analizē un salīdzina dažādas teorijas par valsts izcelsmi. Diskutējot klasē par valsts izcelsmes teorijām, vienojas par jēdziena "valsts" definīciju. Skaidro, kas ir politiskā kultūra, izmantojot dažādus informācijas avotus. Klases diskusijā vienojas par galvenajām demokrātiskai, politiskai kultūrai raksturīgām pazīmēm. Analizē politiskās līdzdalības formas (tostarp vēlēšanu procesus). Spriež par indivīda iespējām ietekmēt lēmumu pieņemšanu dažādos politiskos režimos. Izmanto skolotāja sagatavotus informācijas avotus, piemēram, 2013. gada aptaujas datus par jauniešu vērtīborientāciju un uzticēšanos institūcijām (sk. *Jauniešu iespēju, attieksmju un vērtību pētījums*. Atskaite par jauniešu

aptaujas rezultātiem [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/4894/download>), 2019. gada eirobarometra datus par iedzīvotāju iesaisti ar politiku saistītās aktivitātēs (sk. *Emotions and political engagement towards the EU* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/emotions-and-political-engagement-towards-the-eu/national-factsheets/lv-en-flash-2019.pdf>), lai spriestu par politisko kultūru Latvijā. Izvērtē Latvijas iedzīvotāju aktīvas līdzdalības un neiesaistīšanās iemeslus.

2. Identificē mūsdienu sabiedrībai aktuālas ētiskās problēmas. Izvēlas vienu ētisku problēmu un analizē to no dažādu ētikas teoriju skatpunkta. Pēc izvēles raksta pārspriedumu (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu) par vienu skolēna paša izvēlētu un mūsdienu sabiedrībai aktuālu ētisku problēmu, piemērojot konkrētu ētikas teoriju.
3. Skolotāja vadībā iepazīst un skaidro dažādas taisnīguma teorijas, tostarp skaidro galvenos jēdzienus, piemēram, "neziņas plīvura situācija" (sk. 4. pielikumā 1. uzdevumu "Džona Roulza taisnīguma teorija", kurā izmantots teksta fragments no grāmatas: Lasmane, S. *Rietumeiropas ētika. No Sokrata līdz postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 170.–173. lpp. Līdzās Džona Roulza taisnīguma teorijai teksta fragmentā ir pieminētas arī citas taisnīguma teorijas. Tomēr dziļākai taisnīguma izpratnei (apguves līmenis "Apguvis padziļināti") skolotājam ieteicams aktualizēt taisnīguma jēdzienu arī antīkajā filozofijā, kā arī dažādu filozofu darbos). Lieto Džona Roulza taisnīguma teoriju, lai spriestu par mūsdienu notikumiem. Identificē gadījumus vietējā kopienā vai Latvijas sabiedrībā kopumā, kuros personas sociālā identitāte kalpo par pamatu diskriminācijai. Izvērtē Latvijas valdības sociālo politiku, lai spriestu par taisnīguma izpratni, uz kuru šī politika pamatojas. Pēc izvēles raksta pārspriedumu (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu), kurā piedāvā savu redzējumu, kā uzlabot Latvijas valdības sociālo vai citu politikas jomu (ekonomisko, drošības), lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem.
4. Plāno un uzsāk sava sociālās uzņēmējdarbības projekta vai pilsoniskas līdzdalības iniciatīvas īstenošanu, lai gūtu pieredzi sociālu, ekonomisku un politisku problēmu risināšanā demokrātiskā sabiedrībā.

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā

Temata apguvei ieteicamais laiks: 35 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: attīstīt prasmes pārliecinoši un patstāvīgi dzīvē īstenot tiesības, kuras balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīt un aizsargāt cilvēka pamattiesības; padziļināt izpratni par tiesību būtību un to nozīmi demokrātiskās, tiesiskās un sociāli atbildīgas valsts aizsardzībā.

Temata izpētes jautājumi

Kāpēc sociālās attiecības ir jāregulē?

Kā tiesības regulē sociālās attiecības?

Kā nodrošināt cilvēku tiesību ievērošanu un aizsardzību, likumību un kārtību sabiedrībā?

Kāpēc par tiesībām ir jācīnās, neaizmirstot par pienākumiem?

Sasniedzamie rezultāti

Nosaka juridiskās atbildības veidus, analizē konkrētus piemērus dažādās dzīves situācijās, skaidro to nozīmi indivīda tiesību aizsardzībā, sabiedrības attīstībā un efektīvā pārvaldībā. (S.A.1.5.)

Analizē dažādus tiesiskus strīdus un tiesiskās attiecības tajos, piemeklē tām atbilstošas regulējošās normas, prognozē tiesisko risinājumu situācijām, veido argumentētus secinājumus par tiesībaizsardzības mehānismiem. (S.A.1.6.)

Analizē konkrētus lobēšanas, korupcijas, valsts "sagrābšanas/nozagšanas" un tiesiskuma ievērošanas jēdziena lietojumu piemērus dažādās politiskajās vidēs. Argumentē lobēšanas ietekmi uz sabiedrības, pašvaldības un valsts attīstību. (S.A.2.10.)

Salīdzina un analizē vietējās, nacionālās un starptautiskās tiesību normas, lai argumentētu viedokli par to izcelšanos, ietekmi, aktualitāti, hierarhisko spēku un atbilstību sabiedrības interesēm, izstrādā priekšlikumus pastāvošo normatīvo aktu (likumu, noteikumu u. c.) uzlabošanai un iesniedz tos atbildīgajām institūcijām (piemēram, pašvaldībai, Saeimai). (S.A.2.11.)

Izmantojot dažādus informācijas avotus par cilvēktiesību, vietējās kopienas tiesību un cilvēkdrošības jautājumiem, izstrādā rīcības plānu un īsteno daļu no tā sabiedrības izglītošanai un mūsdienu verdzības formu mazināšanai. (S.A.2.12.)

Izvērtē situācijas, kurās tiek apdraudēta kolektīvā drošība un veselība, cieņa un cilvēktiesības, piedāvā iespējamo draudu novēršanas risinājumus. (S.A.2.13.)

Salīdzina nacionālās un starptautiskās finanšu, patērētāju, komerciesību un nodokļu tiesību normas un tiesībsargājošo institūciju darbību, analizē tiesību normu piemērošanu dažādās dzīves situācijās, lai izvērtētu patērētāja un uzņēmēja tiesību aizsardzības mehānismus. (S.A.3.9.)

Temata apguves norise

1. Kursa apguvē pēc izvēles iesaistās, piemēram, Eiropas Parlamenta Vēstnieku skolas aktivitātēs, lai īpašu uzmanību pievērstu parlamentārās demokrātijas aspektiem – likumdošanai, tieslietu sistēmai, pilsoniskās sabiedrības iesaistei lēmumu pieņemšanā; Jauno juristu universitātē, lai padziļināti gūtu izpratni par Latvijas tiesību sistēmu, tiesību zinātņi un tās apakšnozarēm. Apmeklē ar tiesību tematiku saistītas konferences un reflektē par to. Apmeklē, piemēram, advokātu birojus, valsts vai pašvaldības iestādes, vai ēno kādu no attiecīgās profesijas pārstāvjiem, lai vairāk uzzinātu par interesējošo

darbības jomu. Definē savas personīgās intereses un vajadzības iesaistīties procesos un aktivitātēs, lai plānotu un uzsāktu sava sociālās uzņēmējdarbības projekta vai pilsoniskas līdzdalības iniciatīvas īstenošanu.

2. Analizē un diskutē, kāpēc sociālās attiecības ir jāregulē un kā tiesības regulē sociālās attiecības:
 - uzstājas ar argumentētu runu, piemēram, par tiesību kā sociāla fenomena lomu kārtības un paredzamības, brīvības un sadarbības, humānisma nodrošināšanā sabiedrībā;
 - pēc izvēles raksta pārspriedumu (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu) par kādu no tiesību avotiem vai par tiesību doktrīnu, starptautisko līgumu, tiesu, kolīziju, Eiropas Savienības regulu, direktīvu utt. ietekmi uz tiesību attīstību.
3. Skolotāja vadībā, individuāli vai sadarbojoties grupās, salīdzina un analizē vietējās, nacionālās un starptautiskās tiesību normas, analītiski spriež par skolotāja sagatavotu piemēru (sk. 4. pielikumā 2. uzdevumu un 5. pielikumā Eiropas Savienības tiesas portālu) vai modelē fiziskas vai juridiskas personas tiesiskās attiecības noteiktos dzīves apstākļos un analizē tās pēc izvēlētajās situācijās (sk. 5. pielikumā Latvijas tiesu portālus), tostarp:
 - salīdzina un analizē pašvaldību saistošo noteikumu, nacionālās un starptautiskās tiesību normas, lai argumentētu viedokli ar to izcelšanos, aktualitāti, hierarhisko spēku un atbilstību sabiedrības interesēm;
 - skaidro, kā tiesību normas mijiedarbojas ar citām sociālajām normām (morāles, reliģiskās, korporatīvās utt.);
 - pamato, kā tiesību normas var veicināt vai kavēt fiziskas vai juridiskas personas attīstību, cilvēka tiesību un brīvību sargāšanu, radīt priekšnoteikumus taisnīgumam, humānismam, ilgtspējai un novērst apdraudējumu drošībai, veselībai un cieņai.
4. Analizē un skaidro, kā nodrošināt cilvēku tiesību ievērošanu un aizsardzību, likumību un kārtību sabiedrībā, izskatot konkrētus gadījumus, piemēram, Eiropas Savienības tiesas portāla tīmekļa vietnē <https://curia.europa.eu/>, Latvijas tiesu portāla e-pakalpojumu tīmekļa vietnē <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> skolēni individuāli vai grupās veic interešu kolīzijas gadījumu izpēti. Modelē interešu kolīzijas gadījumus un analizē tos. Veic tiesas procesa izspēli.
5. Izmantojot skolotāja sagatavotu konkrētu interešu kolīzijas gadījumu, skolēni individuāli vai pāros veic tā izpēti (sk. 4. pielikumā 3. uzdevumu) un piemēro normatīvos aktus:

- demonstrē izpratni par pozitīvo (rakstīto) tiesību iedalījumu privātajās un publiskajās tiesībās, piemēram, pēc adresātu, interešu, subordinācijas teorijām;
 - nosaka tiesību nozari, piemēram, konstitucionālās tiesības, administratīvās tiesības, krimināltiesības, civiltiesības;
 - demonstrē izpratni par tiesību iedalījuma – materiālās (Krimināltiesības, Civiltiesības, Administratīvās tiesības) un procesuālās tiesības (Kriminālprocesa likums, Civilprocesa likums, Administratīvā procesa likums) – nozīmi taisnīguma sasniegšanā;
 - apzinās, kas ir tiesisko attiecību subjekti (fiziska, juridiska persona) un objekti (manta, gods un cieņa, tiesību subjekta uzvedība un tās rezultāti);
 - noskaidro tiesību pārkāpumu sastāvu;
 - klasificē tiesību pārkāpumu atkarībā no nodarītā kaitējuma rakstura (kriminālpārkāpumi, administratīvie pārkāpumi, civiltiesiskie pārkāpumi, disciplinārie pārkāpumi);
 - nosaka un pamato tiesiskās sekas, piemēram, disciplinārās piespiešanas līdzekļus un civiltiesiskās atbildības veidus;
 - nosakot konkrētu juridisko atbildību, sasaista to ar juridiskās atbildības īstenošanas principiem (taisnīguma, lietderības, vainīguma princips utt.).
6. Salīdzina tiesību normas un tiesībsargājošo institūciju darbību, analizē tiesību normu piemērošanu dažādās dzīves situācijās, lai izvērtētu patērētāja un uzņēmēja tiesību aizsardzības mehānismus. Piemēram, darbojoties grupās, risina konkrētu situāciju/problēmu un prezentē risinājuma piedāvājuma plānu. Pāros vai grupās (pēc izvēles) apskata konkrētu jomu, piemēram, kādu no intelektuālā īpašuma tiesību grupām – rūpnieciskais īpašums vai autortiesības –, un izstrādā uz tiesu precedentiem balstītu materiālu, piemēram, SVID, risinājumu priekšlikumus, instrukciju, atklājot, kā tiesiskās aizsardzības mehānisms darbojas valsts un Eiropas līmenī.
7. Debatē par cilvēku tiesību un brīvības aizsardzības, likumības un kārtības nodrošināšanu sabiedrībā un efektīvāku to īstenošanu, piemēram, vai tiesiskumu tiesiskā valstī iespējams nodrošināt bez sodīšanas.
8. Pamato, kāpēc par tiesībām ir jācīnās, neaizmirstot par pienākumiem:
- atrod un analizē dažādu juridisku viedokļu, argumentu sadursmi kā cīņas izpausmi par tiesībām (pēc izvēles var veikt tiesas procesa izspēli);
 - izmantojot, piemēram, Eiropas Savienības tiesas, starptautisko tiesu, Latvijas Satversmes tiesas spriedumus, tiesnešu atsevišķās domas, raksta argumentētu eseju (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu) par tiesiskas valsts un pilsoņu tiesībām un pienākumiem, tiesiskas valsts izpausmēm, piemēram, pamattiesības, varas dalīšana, valsts atbildība un tiesiskā aizsardzība, taisnīgums un sociālā drošība.
9. Izstrādā rīcības plānu konkrētu draudu novēršanai, analizējot konfliktsituāciju, kurā tiek apdraudēta brīvība, piemēram, mūsdienu verdzības formas, kolektīvā drošība un veselība, cilvēktiesības un pamattiesības, sociālā solidaritāte sabiedrībā, vai īsteno pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu sociālas problēmas risināšanai.
10. Pēc izvēles, piemēram, izmantojot gadījumus vēsturē vai aktuālus notikumus, analizē, kad valsts vara īsteno tiesību politikas apdraudējumu demokrātiskām vērtībām vai nepieļauj to īstenošanu. Apskatot konkrētus lobēšanas, korupcijas un valsts sagrābšanas/nozagšanas piemērus, argumentē lobēšanas ietekmi uz sabiedrības, pašvaldības un valsts attīstību (sk. 4. pielikumā 4. uzdevumu).
11. Strādājot grupās, izstrādā tiesību jaunrades projektu atbilstoši Latvijas un Eiropas Savienības tiesību pamatam. Pēc izvēles apskata tiesību normas izstrādāšanu, grozīšanu vai atcelšanu (normatīvie akti, noteikumi u. tml.), tostarp raksta tiesību normas radīšanas, grozīšanas vai atcelšanas projekta anotāciju, un īsteno daļu no tā sabiedrības izglītošanai, piemēram, rakstot analītisku rakstu un publicējot to (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu), vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu sociālas problēmas risināšanai.

Veicot 2. uzdevumu (sk. 4. pielikumā), skolotājs pēc savas izvēles var iepazīties un iepazīstināt skolēnus ar šādiem materiāliem:

- Eiropas Cilvēktiesību tiesas Pirmā departamenta spriedums, kurā norādīts, ka tiesību ierobežojumi nevar būt mūžīgi un tie periodiski jāpārskata, virzoties uz to atcelšanu (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas Pirmā departamenta spriedums lietā "Tatjana Ždanoka pret Latviju"* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/91146>);
- Satversmes tiesas spriedums 2018. gada 29. jūnijā lietā Nr. 2017-25-01 (*Satversmes tiesas spriedums 2018. gada 29. jūnijā lietā Nr. 2017-25-01* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/10/2017-25-01_Spriedums.pdf);
- tiesnešu atsevišķas domas (piemēram, *Satversmes tiesas tiesneša Jura Jelāgina atsevišķās domas lietā Nr. 2005-13-0106* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2020.]. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-13-0106_Atseviskas_domas.pdf).

Skolotājam, veidojot konkrētus gadījumus (sk. 4. pielikumā 3. uzdevumu), ieteicams izmantot, piemēram, Eiropas Savienības tiesas portāla tīmekļa vietni <https://curia.europa.eu/> vai Latvijas tiesu portāla e-pakalpojumu vietni <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/>.

Pirms skolēni veic 4. uzdevumu (sk. 4. pielikumā), skolotājam ieteicams iepazīties un iepazīstināt skolēnus ar Korupcijas apkarošanas un novēršanas biroja materiāliem (sk. Pretkorupcijas mācību stundas skolēniem [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.knab.gov.lv/lv/education/forschools/>, https://www.knab.gov.lv/upload/free/vadlin_polit_lobesana_vs_korupcija.pdf).

Papildliteratūra

Pretkorupcijas mācību stunda skolēniem [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.knab.gov.lv/lv/education/forschools/>

Pauliņa, L. *Būt vai nebūt lobisma atklātības likumam?* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/288071-but-vai-nebut-lobisma-atklatibas-likumam-2017>

Alksne, A. *Lobēšanas atklātība Latvijā* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: http://delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/2015_LobšanasAtklatibaLatvija.pdf

Uzdevums veidots, izmantojot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja materiālus (sk. *Atšķirība starp tiesisku lobēšanu un korupciju* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.knab.gov.lv/upload/free/vadlin_polit_lobesana_vs_korupcija.pdf).

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja

Temata apguvei ieteicamais laiks: 40 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: izmantojot informācijas avotus, analizē ekonomiskās politikas īstenošanas pasākumus, izprot, kā indivīdi, uzņēmumi un valsts var veicināt mūsu ražojumu konkurētspēju pasaules tirgū, noskaidro, kādas politikas valdībai jāīsteno, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju pasaules tirgos, sasniegtu augstāku produktivitāti un labklājības līmeni, izvērtē ieguvumus un izmaksas dažādu alternatīvu sasniegšanai, seko līdzi pieņemto fiskālās politikas lēmumu iespējamai ietekmei uz cikliskumu.

Temata izpētes jautājumi

Kādi ir valsts konkurētspēju ietekmējošie faktori, un kāda ir sakarība starp konkurenci, ražošanas faktoru izmantošanas efektivitāti un labklājību?

Kādi ir iespējamie valsts atbalsta instrumenti dažādu problēmu risināšanā un riski, un kāda ir valsts institūciju loma sabiedrības locekļu labklājības paaugstināšanā?

Kā centrālās bankas īstenotā monetārā politika var veicināt makroekonomisko stabilitāti un radīt ietekmi uz tautsaimniecību, tā uzlabojot sabiedrības labklājību?

Sasniedzamie rezultāti

Analizē sabiedrības noslāņošanos un sociālās mobilitātes iespējas dažādos laikos un vidēs. (S.A.1.9.)

Izvērtē pārvaldes un labas pārvaldības nepieciešamību, sabiedrības iesaisti un konsultāciju procesu. (S.A.2.2.)

Diskutē par valsts un pašvaldību politiku un iespējām veicināt Latvijas un pašvaldību ilgtermiņa attīstību, skaidro valsts un pašvaldību konkurētspēju ietekmējošos faktorus un analizē Latvijas un atsevišķu pašvaldību konkurētspējas priekšrocības (t. sk. cilvēkresursu nozīmi). (S.A.2.5.)

Skaidro sakarību starp konkurenci, ražošanas faktoru izmantošanas efektivitāti un valsts vai pašvaldības labklājības līmeni. Spēj argumentēt, kādos gadījumos ar regulējumu noteikti ierobežojumi palielina sabiedrības labklājību un kādos gadījumos rada labklājību samazinošas tirgus barjeras. (S.A.2.6.)

Risinot konkrētu problēmu, izvērtē no valsts budžeta, pašvaldības budžeta un citiem viedokļiem vairākas paša veidotas politikas alternatīvas. (S.A.2.7.)

Diskutē par valsts atbalsta instrumentu piemērošanas problēmām, skaidro, kādas politiskas, ekonomiskas vai komunikatīvas rīcības būtu piemērotākās valsts pārvaldei un pašvaldību pārvaldei Latvijā. (S.A.2.8.)

Salīdzina pārnacionālu organizāciju, starptautisku politisku, publisku un privātu veidojumu intereses, lai izvērtētu ietekmi uz lokāliem notikumiem, nacionālo politiku, modelējot gan valsts, gan uzņēmējdarbības veidu attīstību un argumentētu sabiedrības vajadzību iesaistīties šo problēmu risināšanā. (S.A.2.15.)

Analizē dažādu saimniecības nozaru un uzņēmumu attīstības iespējas, izvērtējot konkurētspēju, nepieciešamos resursus un attīstības priekšnoteikumus, nosaka iespējamus riskus un izstrādā priekšlikumus to novēršanai. (S.A.3.7.)

Argumentē, kā dažādi faktori ietekmē naudas vērtību dažādos laikos lokāli un globāli, analizējot konkrētās ekonomiskās situācijas, izvērtē norēķinu veidu piemērotību, riskus un to novēršanas iespējas. (S.A.3.10.)

Atšķir dažādus finanšu tirgus un to īpatnības (banku sektors un aizdevumi/uzkrājumi, akciju tirgus, obligāciju tirgus, savstarpējās aizdevumu platformas), skaidro katra tirgus attīstības tendences, lai izvērtētu personīgos ieguvumus vai zaudējumus tirgus izmaiņu rezultātā. (S.A.3.11.)

Temata apguves norise

1. Izmantojot statistikas datus, analizē, kā valsts ekonomiskās attīstības rezultāti ir atkarīgi no uzņēmumu darbības rezultātiem, bet uzņēmumu konkurētspēju ietekmē valsts ekonomiskās attīstības līmenis. Izdala nozīmīgākos ietekmējošos faktorus, kas nodrošina konkurētspējīgu vidi (valsts nodokļu politika, kredīšanas politika, inovāciju un investīciju politika, sociālā vide, demogrāfiskā situācija, izglītības kvalitāte). Raksta pārspriedumu (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu) par izvēlēto ietekmējošo faktoru.
2. Balstoties uz pamatkursā iegūto izpratni par aprites ekonomikas modeļa principiem, salīdzina lineāro resursu izmantošanas modeli ar aprites ekonomikas modeli, aprakstot priekšrocības un riskus. Izmantojot ANO organizācijas 2019. gada vides pārskatu par situāciju Latvijā (sk. ESAO vides raksturlielumu pārskati [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: http://www.oecd.org/environment/country-reviews/OECD_EPR_Latvia_Highlights-LV-WEB.pdf), veic gadījumu analīzi par virzību uz aprites ekonomiku. Izmantojot ekonomiskos modeļus, vizualizē aprites ekonomikas mērķu sasniegšanu.
3. Izmantojot Eiostat datus par ekonomikas apritē atgrieztu materiālu īpatsvaru (*Circular material use rate* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ENV_AC_CUR/default/table?lang=en), apraksta priekšrocības valstīm, kuras veiksmīgi realizē aprites ekonomiku.
4. Balstoties uz “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam” (*Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf) un izvēloties vienu no attīstības virzieniem, analizē tās piedāvātos iespējamus risinājumus un, izmantojot statistikas datus, izstrādā pārskatu, kāda ir pašreizējā situācija Latvijā.
5. Analizē gadījumus, kādos valdība aizņemas naudu finanšu tirgos, kā veidojas valdības parāds, un argumentē, kā pretcikliska politika veicina ekonomikas izaugsmi vairākos veidos. Diskutē, kā valsts var palielināt sabiedrības labklājību, izvēloties fiskālo politiku.
6. Izmantojot Latvijas Universitātes un Tiesībsarga biroja veikto pētījumu “Nodokļu reforma. Ko valdība mums nepateica?” (Bule, L., Leitāne, L., Rozīte, K., Koņuševskis, R. *Nodokļu reforma. Ko valdība mums nepateica?* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.jf.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/bvef/Prezentacijas/Petijums_Final_27.02.2019.pdf), raksta argumentēto eseju par nodokļu reformas un fiskālās politikas ietekmi (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu).

7. Veic pētījumu par iespējamā valsts atbalsta (ieguldījumi no valsts budžeta) efektivitāti konkrēta pasākuma īstenošanai, novērtējot, vai plānotais ieguvums būs ar lielāku atdevi nekā izdevumi (piemēram, kompensējamie medikamenti, subsidētie teātra repertuāri, subsidētās elektromobiļu uzlādes stacijas).
8. Argumentē, izmantojot iepriekš apgūtās likumsakarības par tirgus nepilnībām un ārējiem blakus efektiem, par galveno valsts institūciju lomu sabiedrībā un fiskālās politikas lēmumu iespējamo ietekmi uz cikliskumu (sk. 4. pielikumā 5. uzdevumu).
9. Izmantojot pētniecības un analīzes prasmes informācijas meklēšanā, atlasē un apkopošanā, aprēķina finansiālo ieguvumu, investējot noteiktu naudas summu atšķirīgos finanšu instrumentos – uzkrājošajā dzīvības apdrošināšanā, bankas noguldījumā, akcijās vai valsts krājobligācijās, investīciju fondos, arī darījumos ar nekustamo īpašumu –, izvērtē, kurš no investēšanas veidiem ir visizdevīgākais, prezentē argumentētu viedokli par to, kuru no finanšu instrumentiem izvēlētos. Pēc izvēles raksta argumentēto eseju (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu), kā personīgi lēmumi var ietekmēt tautsaimniecību.
10. Salīdzina akciju kursa izmaiņas dažādiem uzņēmumiem. Izmantojot gadījuma analīzi, izvērtē konkrētas situācijas ietekmi uz akcijas kursu.
11. Izmantojot dažādus informācijas avotus, analizē finanšu situācijas valstīs, kurās notikusi strauja naudas vērtības krišana, un izvēlētos instrumentus situācijas normalizēšanai.
12. Analizē darbību kopumu, kādā veidā centrālās bankas monetārā politika ietekmē tautsaimniecību. Argumentē, kāpēc centrālajai bankai ir jānodrošina tirgus mehānisma darbība naudas tirgū.

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja

Temata apguvei ieteicamais laiks: 40 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: iepazīstas ar daudzveidīgiem informācijas avotiem un statistikas datiem, analizē tos un secina, kas ir Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšnosacījums, skaidro, kāpēc veidojas ekonomikas cikli, kuri caur valstī saražoto preču un pakalpojumu daudzumu nosaka mūsu labklājību gan īstermiņā, gan nākotnē – ilgtermiņā, apzinās, ka darba ražīguma pieaugums katrā valstī atšķiras atkarībā no ekonomiskā attīstības līmeņa. Analizējot informācijas avotus, piedāvā risinājumus, kādus lēmumus valdībai jāpieņem, lai pretdarbotos ekonomikas cikliem un veicinātu ilgtermiņa izaugsmi, analizējot uzņēmumu darbību un to finansiālos rādītājus, secina, kādas ekonomikas likumsakarības jāievēro, pieņemot ekonomiski pamatotus lēmumus.

Temata izpētes jautājumi

Kāda ir efektīva politikas koordinācija?

Kā valsts veiktās investīcijas cilvēkkapitālā un resursus taupošās tehnoloģijās veicina ekonomikas izaugsmi un iedzīvotāju labklājības pieaugumu?

Kādos gadījumos valsts noteiktie ierobežojumi un regulējums, piemēram, darba tirgus regulējums, konkurences politika, nodokļu politika, izglītības un zinātnes politika, ietekmē uzņēmējdarbības aktivitāti?

Sasniedzamie rezultāti

Spēj argumentēt, kādos gadījumos ar regulējumu noteikti ierobežojumi palielina sabiedrības labklājību un kādos gadījumos rada labklājību samazinošas tirgus barjeras. (S.A.2.6.)

Izmantojot kopējā pieprasījuma un piedāvājuma jēdzienu, argumentē optimālo politikas kombināciju dažādās situācijās, skaidro fiskālās un monetārās politikas ierobežojumus jauktajā ekonomikā un salīdzina tos ar citām ekonomikām (tradicionālā, komandekonomika, brīvā tirgus ekonomika). (S.A.2.9.)

Aizsargā paša un citu radītus produktus. Izmantojot piemērus, nosaka intelektuālā īpašuma un autorības daudzveidīgo aspektu lietojuma iespējas. (S.A.3.1.)

Diskutē par zinātnes kā ilgtspējīga resursa nozīmi, ar piemēriem pamato atklājumu un inovāciju nozīmību sabiedrības un ekonomikas attīstībā, lai attīstītu jaunu vērtību vai produktu. (S.A.3.2.)

Analizē dažādas komercdarbības formas ekonomiski un juridiski, aprēķina alternatīvās izmaksas, lieto atšķirīgas argumentācijas stratēģijas, lai izteiktu viedokli par atbilstošāko komercdarbības formu noteiktā situācijā. (S.A.3.4.)

Argumentē cilvēkresursu nozīmību uzņēmējdarbībā, raksturo galvenās cilvēkresursu vadīšanas darbības uzņēmumā un to atšķirības dažādu nozaru uzņēmumos. Analizē dažādu paaudžu darbinieku motivējošos faktorus. (S.A.3.8.)

Analizē un skaidro mūsdienu starptautiskās saimniecības organizēšanas un darbības principus (transports, komunikāciju tehnoloģijas, loģistika). (S.A.3.12.)

Analizē ilgtspējīgas darbības priekšrocības dažādos mērogos (tajā skaitā pilsēta kā sistēma) un plāno ilgtspējīgas izaugsmes pasākumus, izvērtējot gan personiskos, gan sabiedrības kopējos ieguvumus no šo darbību veikšanas. (S.A.3.13.)

Temata apguves norise

1. Izmantojot ekonomiskos modeļus, ilustrē pozitīvas un negatīvas ārējās ietekmes sekas. Analizē valdības politikas efektivitāti, kas paredzēta pozitīvu vai negatīvu ārējo blakus faktoru radīto problēmu novēršanai. Izmantojot izvērstu ienākuma plūsmas modeli, skaidro, kā tiek aprēķināts nacionālais ienākums un iekšzemes kopprodukts.
2. Piedāvā situācijas piemēru, kurš izraisa kopējā pieprasījuma un kopējā piedāvājuma līknes nobīdi, attēlo šo nobīdi diagrammā un izskaidro ekonomisko modeli, analizē piemērā minētās situācijas sekas, vienojas par iespējamo situācijas risinājumu, izmantojot attiecīgu politiku, un nosauc vismaz vienu priekšrocību un trūkumu (piemēram, palielinās darbaspēka ienākuma nodoklis, pandēmijas ietekmē izmainās patērētāju noskaņojums). Diskutē par efektīviem ieguldījumiem ekonomikas izaugsmes veicināšanā.
3. Izmantojot ražošanas iespēju līknes modeli, vizualizē, kā ekonomiskā izaugsme, kas panākta, palielinot kapitāla apjomu, atšķiras no ekonomikas izaugsmes, kas panākta, lietojot jaunas tehnoloģijas. Izvērtē informācijas izmaksu problēmas un valdības politikas efektivitāti problēmu novēršanā.
4. Izmantojot statistikas datus un ekonomiskos modeļus, analizē un secina, vai valdībai būtu nepieciešams pazemināt nodokļu likmes, paaugstināt pabalstus un būtiski paaugstināt ieguldījumus infrastruktūras attīstībā, lai uzlabotu labklājību. Pamato, kādu fiskālo politiku nepieciešams īstenot (sk. 4. pielikumā 6. uzdevumu).
5. Izmantojot aprakstu, risina problēmu, kā interesēs politiķi veido akcīzes nodokļa politiku (sk. 4. pielikumā 7. uzdevumu). Analizē faktorus, kas ietekmē ekonomikas izaugsmi ilgtermiņā. Izstrādā argumentus un pretargumentus ekonomiskai izaugsmei. Diskutē, kā valstis ar nelielu dabas resursu avotu, piemēram, Japāna un Singapūra, var būt salīdzinoši turīgas un kā citas tautas ar milzīgu daudzumu dabisko resursu ir samērā nabadzīgas. Analizē ekonomiskās izaugsmes iespējamās sekas (ieguvumus un izmaksas), ieskaitot iespējamās sekas uz dzīves kvalitāti, ienākumu sadali un ilgtspēju.
6. Izmantojot pētījuma datus par eksportu un produktivitāti globālajā vērtībā, salīdzinot Latvijas un Igaunijas datus, analizē eksportētāju un neeksportētāju darba ražīguma sadalījumu, nosauc iemeslus daudzu uzņēmumu nespējai iekļūt eksporta tirgos.
7. Ar ekonomisko modelēšanu demonstrē, kā tehnoloģiskās izmaiņas pārvieto ražošanas iespēju līkni un rada iespēju ilglaicīgā kopējā piedāvājuma līknei virzīties uz āru un nodrošināt ekonomisko izaugsmi. Apkopo informāciju par nepieciešamajiem pasākumiem, kādus Latvijai jāveic, lai varētu paaugstināt konkurētspēju Eiropas Savienības

tirgū, analizē Globālās konkurētspējas indeksu. Nosaka tuvākā nākotnē definētās viedās specializācijas jomas, izvērtē savu prasmju, spēju un resursu atbilstību tām, izveido stratēģisko karti savas turpmākās karjeras vadībai, izvērtē savu konkurētspēju.

8. Salīdzina ekonomiskās politikas darbības, kas palielinās ilgtermiņa ekonomiskās izaugsmes ātrumu attīstības un attīstītajās valstīs, skaidro darbību atšķirību iemeslus. Iepazīstas ar uzņēmuma grāmatvedības rādītājiem un aprēķina uzņēmuma apgrozījumu un rentabilitāti. Analizē uzņēmuma bilanci redzamos datus. Pēc aprēķinātā rentabilitātes koeficienta secina par uzņēmuma darbību, piedāvā risinājumu, kā uzņēmums varētu palielināt neto peļņu. Izmantojot datus ar uzņēmuma ražošanas izmaksām, aprēķina optimālo ražošanas apjomu un zemāko iespējamo tirgus cenu.
9. Izmantojot vērtspapīru biržas *Nasdaq Baltic* tīmekļa vietnē <https://nasdaqbaltic.com/publicētos-finanšu-pārskatus>, izstrādā pētījumu par izvēlēto akciju sabiedrību: raksturo darbību (pēc peļņas un zaudējumu aprēķina, finanšu pārskata pielikumiem, sākuma un beigu konsolidētās bilances, pašu kapitāla finanšu pārskata) un informāciju, novērtē datus, veic aprēķinus, analizē rezultātus, sniedz secinājumus.
10. Diskutē par nodokļu ietekmi uz uzņēmējdarbības aktivitāti un Eiropas Savienības projektu ietekmi uz konkurētspējīgu uzņēmumu attīstību.
11. Analizē *PwC Competition watch 2019* datus tīmekļvietnē <https://www.pwc.com/lv/lv/about/case-studies/pwc-competition-watch-2019.html> par Konkurences likumu pārākumiem, diskutē, kā uzraudzības kvalitāte ietekmē biznesa vidi, raksta argumentēto eseju "Konkurences nozīme uzņēmējdarbības veicināšanai" (sk. 4. pielikumā 9. uzdevumu).

1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja
Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva			

Sociālās uzņēmējdarbības projekts/pilsoniskās līdzdalības iniciatīva

Temata apguvei ieteicamais laiks: 70 mācību stundas visa kursa apgūvē.

Temata apguves mērķis: darbojoties sava projekta vai iniciatīvas ietvaros, demonstrēt kā demokrātiskas un tiesiskas sabiedrības būtiskākās iezīmes - laba pārvaldība, pilsoniskā līdzdalība, sociāli atbildīga iniciatīva nostiprina demokrātiju un tiesiskumu Latvijā.

Skolēni analizēs un vērtēs sociālas, politiskas un ekonomiskas problēmas sabiedrībā, noteiks aktuālākās, un izstrādās sociāli atbildīgas iniciatīvas plānu, ar kura palīdzību risinās novērtēto problēmu. Rīkojoties pēc izstrādātā plāna, īsteno sociālo inovāciju, realizējot sociālās uzņēmējdarbības vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu. Noslēgumā skolēns analizēs realizētā sociālās inovācijas projekta/iniciatīvas ietekmi uz sociālajiem/politiskajiem/ekonomiskajiem procesiem.

Temata izpētes jautājumi

Ko nozīmē pilsoniska sabiedrība un laba pārvaldība? Kādi ir to kritēriji? Kā tās mijiedarbojas?

Kā pilsoniskas sabiedrības un labas pārvaldības pastāvēšanu ietekmē sociāli atbildīgu iniciatīvu īstenošana?

Cik lielā mērā indivīdi ar savu aktīvu rīcību spēj ietekmēt dažādus sociālos, politiskos un ekonomiskos procesus un veicināt pārmaiņas sabiedrībā par labu pilsoniskai sabiedrībai un tās labai pārvaldībai?

Sasniedzamie rezultāti

Izvērtē demokrātijas stiprināšanas iespējas un iesaistās dažādās aktivitātēs, kas veicina pilsoniskas sabiedrības veidošanos valstī. (S.A.2.1.)

Izstrādā sociāli atbildīgas iniciatīvas, ņemot vērā sociālās, politiskās un ekonomiskās problēmas sabiedrībā. (S.A.2.2.)

Izmantojot dažādus informācijas avotus par cilvēktiesību, vietējās kopienas tiesību un cilvēkdrošības jautājumiem, izstrādā rīcības plānu un īsteno daļu no tā sabiedrības izglītošanai un mūsdienu verdzības formu mazināšanai. (S.A.2.12.)

Diskutē un kritiski izvērtē lēmumu pieņemšanas procesu, uzdrīkstēšanos un radošu pieeju jaunu produktu radīšanā. (S.A.3.3.)

Analizē dažādas komercdarbības formas ekonomiski un juridiski, aprēķina alternatīvās izmaksas, lieto atšķirīgas argumentācijas stratēģijas, lai izteiktu viedokli par atbilstošāko komercdarbības formu noteiktā situācijā. (S.A.3.4.)

Izmantojot radošo un dizaina domāšanu, saskata iespējas uzlabot esošo situāciju. Grupās izstrādā biznesa ideju un plānu, saimniecības nozares attīstības plānu vai produkta attīstības koncepciju dažādos mērogos un prognozē produkta virzības stratēģiju tirgū. (S.A.3.5.)

Pārliecinās par saimnieciskās darbības finansēšanas iespējām, realizē savu produkciju vietējas nozīmes uzņēmējdarbības pasākumos, lai, veicot saimnieciskās darbības uzskaiti, analizētu savas uzņēmējdarbības rentabilitāti. (S.A.3.6.)

Analizē dažādu saimniecības nozaru un uzņēmumu attīstības iespējas, izvērtējot konkurētspēju, nepieciešamos resursus un attīstības priekšnoteikumus, nosaka iespējamās riskus un izstrādā priekšlikumus to novēršanai. (S.A.3.7.)

Plāno pētījuma soļus, lai grupētu informāciju un lietpratīgi, kritiski analizētu faktus un viedokļus, lai veidotu savu viedokli un izvērtētu cēloņsakarības. (S.A.6.2.)

Plānojot pētniecības darbības, argumentēti grupē procesus un notikumus nozīmīgos un mazāk nozīmīgos, lai patstāvīgi un kritiski izvērtētu dažādos informācijas avotos iegūtos faktus un viedokļus un uz to pamata izvērtētu savu viedokli. (S.A.6.3.)

Temata apguves norise

Projekta vai līdzdalības iniciatīvas izstrādes laikā ir apgūstama 1.–4. tematā iekļautā saturiskā bāze. Tematu ieteicams apgūt noteiktā secībā.

1. Skolotāja vadībā apgūst, kādi ir pilsoniskas sabiedrības un tās labas pārvaldības kritēriji (1. un 2. temats).
2. Izmantojot skolotāja piedāvātus un arī patstāvīgi atlasītus informācijas avotus, analizē, cik lielā mērā doto kritēriju izpilde ir attiecināma uz Latvijas sabiedrību (1. un 2. temats).
3. Iegūstot informāciju par citu Eiropas valstu pieredzi, izvērtē Latvijas sasniegto un vēl pilnveidojamo pilsoniskas sabiedrības un tās labas pārvaldības ieviešanā (1. un 2. temats).
4. Aktualizē sociālas, politiskas un ekonomiskās problēmas Latvijā, kas kavē pilsoniskas sabiedrības un tās labas pārvaldības izveidi (1.–4. temats).
5. Izvēloties vienu no problēmām, plāno īstenot pilsoniskas līdzdalības iniciatīvu (1. un 2. temats) vai sociālas uzņēmējdarbības (3.–4. temats) projektu, ar kura palīdzību risināt izvēlēto problēmu.
6. Pirms plāna sastādīšanas noskaidro:
 - kādas ir pilsoniskās līdzdalības formas, kādi tiesību akti ir jāievēro tās organizēšanā (1. un 2. temats);
 - kādas komercdarbības forma ir sociālā uzņēmējdarbība, kādi tiesību akti ir jāievēro tās darbībā (3.–4. temats).
7. Sadarbībā ar 1–3 skolēniem izvēlas sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu.
8. Turpmāk katrs darbības solis tiek dokumentēts un uzkrāts atbilstoši sociālās uzņēmējdarbības projekta vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas izstrādes prasībām un vērtēšanas kritērijiem (sk. 4. pielikumā 8. uzdevumu).

Sociālās uzņēmējdarbības projekts	Pilsoniskās līdzdalības iniciatīva
• Ilustrē pārmaiņas, kādas radīsies uzņēmuma darbības rezultātā. • Apraksta sociālās uzņēmējdarbības mērķauditoriju. • Apraksta produkta vērtību un lielāko ieguvumu, ko uzņēmuma produkts vai pakalpojums piedāvā klientam un sabiedrībai. • Prognozē pozitīvo sociālo ietekmi. • Sastāda biznesa plānu. • Nosaka katra darbības soļa izpildes laiku. • Demonstrē prasmi sadarboties ar projektā iesaistītajiem grupas biedriem.	• Ilustrē, kā mācību gada laikā sasniegt mērķi, izmantojot Latvijas Republikas tiesību aktos paredzētās iespējas. • Nosaka iniciatīvas mērogu (pašvaldības, valsts vai Eiropas Savienības), kurā tā tiks īstenota. • Skaidro, kā pilsoniskā līdzdalība ļaus novērst vai mazināt negatīvās sekas, no kurām cieš attiecīgā sociālā grupa vai sabiedrība kopumā. • Sastāda pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas plānu/norises gaitu. • Nosaka katra darbības soļa izpildes laiku. • Demonstrē prasmi sadarboties ar iniciatīvā iesaistītajiem grupas biedriem.

Lai veiktu sociālās uzņēmējdarbības projektu vai pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu, seko norādēm (sk. 4. pielikumā 8. uzdevumu), tādējādi demonstrējot tematā iekļauto zināšanu un prasmju apguvi.

Pielikumi

1. pielikums

Kursu programmu paraugos lietotie kodi

Atsaucei uz standartu* mācību priekšmetu programmās izmantoti šādi plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu (SR) un lielo ideju (Li) kodi. (Standarta pielikumi, kuros lietoti šie kodi, atrodami *Skola2030* tīmekļa vietnē.)

SR kodi

Piemērs:

VLM.3.2.1.9.			
VLM.	3.	2.1.9.	
Mācību joma (visu mācību jomu apzīmējumus sk. tabulā)	Izglītības posma pēdējās klases numurs	Mācību jomas SR kārtas numurs standartā	
		2.1.9. Saprāt, ka tekstveide ir process, kura laikā tekstu vairākkārt var uzlabot. Pēc parauga un pedagoga ieteikumiem labo un pilnveido tekstu	2.1.9. Labo un pilnveido savu tekstu, sniedz un iegūst atgriezenisko saiti par teksta saturu un noformējumu. Prot strādāt individuāli un sadarboties teksta pilnveides laikā
			2.1.9. Redīgē savu tekstu. Sniedz un saņem konstruktīvu atgriezenisko saiti. Izmanto dažādus paņēmienus teksta uzlabošanai, piemēram, jautājumu formulēšanu, diskusijas, nepieciešamo avotu un resursu izmantošanu, laika plānojumu

Li kodi

Piemērs:

S.Li.8.		
S.	Li.	8.
Mācību joma	Lielā ideja	Mācību jomas Li kārtas numurs standartā
		8. Informācijas avoti, kas atspoguļo norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir izvērtējami kritiski
		8.1. Raksturo dažādu plašsaziņas līdzekļu sniegtās informācijas izmantošanas iespējas, atrod un atlasa faktus
		8.1. Kritiski izvērtē un izmanto dažādu plašsaziņas līdzekļu un vēstures avotu sniegto informāciju. Salīdzina dažādos informācijas avotos atrodamos faktus, meklē līdzības un atšķirības
		8.1. Analizē un skaidro plašsaziņas līdzekļu iespējas atspoguļot un ietekmēt cilvēku politiskos, sabiedriskos, estētiskos priekšstatus un uzskatus, manipulēt ar personisko un kultūras identitātes izpratni, priekšstatiem par kultūras mantojumu un vērtībām

Mācību jomu apzīmējumi

V	Valodu mācību joma	
	VL	Latviešu valoda
	VLM	Latviešu valoda un literatūra izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas
	VS	Svešvaloda
	VM	Mazākumtautības valoda
K	Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	
S	Sociālā un pilsoniskā mācību joma	
D	Dabaszinātņu mācību joma	
M	Matemātikas mācību joma	
T	Tehnoloģiju mācību joma	
F	Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	

* Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumi Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatzglītības standartu un pamatzglītības programmu paraugiem".

2. pielikums

Sociālās zinātnes II kursā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti augstākajā mācību satura apguves līmenī

1. Indivīds apzinās sevi kā daļu no sabiedrības – sadarbojoties var izdarīt vairāk un efektīvāk, kopīgi ir iespējams ietekmēt procesus.
1.2. Raksturo sociālo attiecību daudzveidību un cilvēku mijiedarbību saskarsmes procesā. Kritiski izvērtē indivīdu aktivitātes izpausmes un cēloņsakarības.
1.3. Izmantojot piemērus no dzīves, kritiski izvērtē dažādas ētikas teorijas, saistot tās ar savu pieredzi, skaidro to lietojuma problēmas un iespējas.
1.5. Nosaka juridiskās atbildības veidus, analizē konkrētus piemērus dažādās dzīves situācijās, skaidro to nozīmi indivīda tiesību aizsardzībā, sabiedrības attīstībā un efektīvā pārvaldībā.
1.6. Analizē dažādus tiesiskus strīdus un tiesiskās attiecības tajos, piemeklē tām atbilstošas regulējošās normas, prognozē tiesisko risinājumu situācijām, veido argumentētus secinājumus par tiesībaizsardzības mehānismiem.
1.7. Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes.
1.8. Ar piemēriem skaidro, kāpēc sociālā identitāte ir mainīga. Piedāvā un īsteno konkrētas rīcības iniciatīvas, kas vērstas uz nacionālās, reģionālās vai vietējās identitātes apzināšanos.
1.9. Analizē sabiedrības noslāņošanos un sociālās mobilitātes iespējas dažādos laikos un vidēs. Saistot ar personisko pieredzi, modelē lokālo un globālo procesu ietekmi uz dažādiem sabiedrības slāņiem/grupām.
2. Latvijas demokrātiju un tiesiskumu nodrošina lokālu interešu un starptautisku attiecību mijiedarbība.
2.1. Izmantojot mūsdienu un vēstures piemērus, analizē indivīdu vai grupu vēlmi, iespējas iegūt varu un realizēt to dažādos politiskajos režīmos. Izvērtē demokrātijas stiprināšanas iespējas un iesaistās dažādās aktivitātēs, kas veicina pilsoniskas sabiedrības veidošanos valstī.
2.2. Izvērtē pārvaldes un labas pārvaldības nepieciešamību, sabiedrības iesaisti un konsultāciju procesu, salīdzina sociālo partneru (darba devēju un arodorganizāciju) dialoga iespējas, lai salāgotu divu pušu – darba devēju un darba ņēmēju – intereses, izstrādā sociāli atbildīgas iniciatīvas, ņemot vērā sociālās, politiskās un ekonomiskās problēmas sabiedrībā.

2.3. Salīdzina “ideālas valsts” un anarhistiskas (bezvalsts) idejas ar citiem sabiedrības pārvaldīšanas modeļiem/idejām dažādos vēstures periodos un laikmetos. Izmantojot teorijas, pamato valdības nepilnību gadījumus, piedāvā iespējamās sabiedrības pārvaldīšanas uzlabojumus.
2.4. Analizē dažādas vēlēšanu sistēmas un procesus, gan pilsoniskās, gan politiskās kultūras izpausmju piemērus. Izmantojot savu pieredzi, izvērtē gan aktīvas līdzdalības, gan pasīvas politiski atsvešinātas neiesaistīšanās iemeslus.
2.5. Diskutē par valsts un pašvaldību politiku un iespējām veicināt Latvijas un pašvaldību ilgtermiņa attīstību, skaidro valstu un pašvaldību konkurētspēju ietekmējošos faktorus un analizē Latvijas un atsevišķu pašvaldību konkurētspējas priekšrocības (tajā skaitā cilvēkresursu nozīmi).
2.6. Skaidro sakarību starp konkurenci, ražošanas faktoru izmantošanas efektivitāti un valsts vai pašvaldības labklājības līmeni. Spēj argumentēt, kādos gadījumos ar regulējumu noteikti ierobežojumi palielina sabiedrības labklājību un kādos gadījumos rada labklājību samazinošas tirgus barjeras.
2.7. Risinot konkrētu problēmu, izvērtē no valsts budžeta, pašvaldības budžeta un citiem viedokļiem vairākas paša veidotas politikas alternatīvas.
2.8. Diskutē par valsts atbalsta instrumentu piemērošanas problēmām, skaidro, kādas politiskas, ekonomiskas vai komunikatīvas rīcības būtu piemērotākās valsts pārvaldei un pašvaldību pārvaldei Latvijā.
2.9. Izmantojot kopējā pieprasījuma un piedāvājuma jēdzienu, argumentē optimālo politikas kombināciju dažādās situācijās, skaidro fiskālās un monetārās politikas ierobežojumus jauktajā ekonomikā un salīdzina tos ar citām ekonomikām (tradicionālā, komandekonomika, brīvā tirgus ekonomika).
2.10. Analizē konkrētus lobēšanas, korupcijas, valsts “sagrābšanas/nozagšanas” un tiesiskuma ievērošanas jēdziena lietojumu piemērus dažādās politiskajās vidēs. Argumentē lobēšanas ietekmi uz sabiedrības, pašvaldības un valsts attīstību.
2.11. Salīdzina un analizē vietējās, nacionālās un starptautiskās tiesību normas, lai argumentētu viedokli par to izcelšanos, ietekmi, aktualitāti, hierarhisko spēku un atbilstību sabiedrības interesēm, izstrādā priekšlikumus pastāvošo normatīvo aktu (likumu, noteikumu u. c.) uzlabošanai un iesniedz tos atbildīgajām institūcijām (piemēram, pašvaldībai, Saeimai).
2.12. Izmantojot dažādas informācijas avotus par cilvēktiesību, vietējās kopienas tiesību un cilvēkdrošības jautājumiem, izstrādā rīcības plānu un īsteno daļu no tā sabiedrības izglītošanai un mūsdienu verdzības formu mazināšanai.
2.15. Skaidro pašvaldību, valstu vai reģionu sociālekonomiskās attīstības telpiskās atšķirības, resursu nepietiekamības un nevienlīdzības cēloņus, salīdzina pārnacionālu organizāciju, starptautisku politisku, publisku un privātu veidojumu intereses, lai izvērtētu ietekmi uz lokāliem notikumiem, nacionālo politiku, modelējot gan valstu, gan uzņēmējdarbības veidu attīstību un argumentētu sabiedrības vajadzību iesaistīties šo problēmu risināšanā.

3. Labklājību rada ilgtspējīga un atbildīga saimniekošana, saglabājot mantotās vērtības, vairojot savu turīgumu un rūpējoties par nākamajām paaudzēm.	
3.1. Aizsargā paša un citu radītus produktus. Izmantojot piemērus, nosaka intelektuālā īpašuma un autorības daudzveidīgo aspektu lietojuma iespējas.	
3.2. Diskutē par zinātnes kā ilgtspējīga resursa nozīmi, ar piemēriem pamato atklājumu un inovāciju nozīmību sabiedrības un ekonomikas attīstībā, lai attīstītu jaunu vērtību vai produktu.	
3.3. Diskutē un kritiski izvērtē lēmumu pieņemšanas procesu, uzdrīkstēšanos un radošu pieeju jaunu produktu radīšanā.	
3.4. Analizē dažādas komercdarbības formas ekonomiski un juridiski, aprēķina alternatīvās izmaksas, lieto atšķirīgas argumentācijas stratēģijas, lai izteiktu viedokli par atbilstošāko komercdarbības formu noteiktā situācijā.	
3.5. Izmantojot radošo un dizaina domāšanu, saskata iespējas uzlabot esošo situāciju. Grupās izstrādā biznesa ideju un plānu, saimniecības nozares attīstības plānu vai produkta attīstības koncepciju dažādos mērogos un prognozē produkta virzības stratēģiju tirgū.	
3.6. Pārliecinās par saimnieciskās darbības finansēšanas iespējām, realizē savu produkciju vietējas nozīmes uzņēmējdarbības pasākumos, lai, veicot saimnieciskās darbības uzskaiti, analizētu savas uzņēmējdarbības rentabilitāti.	
3.7. Analizē dažādu saimniecības nozaru un uzņēmumu attīstības iespējas, izvērtējot konkurētspēju, nepieciešamos resursus un attīstības priekšnoteikumus, nosaka iespējamos riskus un izstrādā priekšlikumus to novēršanai.	
3.8. Argumentē cilvēkresursu nozīmību uzņēmējdarbībā, raksturo galvenās cilvēkresursu vadīšanas darbības uzņēmumā un to atšķirības dažādu nozaru uzņēmumos. Analizē dažādu paaudžu darbinieku motivējošos faktoros.	
3.9. Salīdzina nacionālās un starptautiskās finanšu, patērētāju, komerciesību un nodokļu tiesību normas un tiesībsargājošo institūciju darbību, analizē tiesību normu piemērošanu dažādās dzīves situācijās, lai izvērtētu patērētāja un uzņēmēja tiesību aizsardzības mehānismus.	
3.10. Argumentē, kā dažādi faktori ietekmē naudas vērtību dažādos laikos lokāli un globāli, analizējot konkrētās ekonomiskās situācijas, izvērtē norēķinu veidu piemērotību, riskus un to novēršanas iespējas.	
3.11. Atšķir dažādus finanšu tirgus un to īpatnības (banku sektors un aizdevumi/uzkrājumi, akciju tirgus, obligāciju tirgus, savstarpējās aizdevumu platformas), skaidro katra tirgus attīstības tendences, lai izvērtētu personīgos ieguvumus vai zaudējumus tirgus izmaiņu rezultātā.	

3.12. Analizē un skaidro mūsdienu starptautiskās saimniecības organizēšanas un darbības principus (transports, komunikāciju tehnoloģijas, loģistika), to ietekmi uz izmaiņām valsts, reģiona un pasaules saimniecības telpiskajā struktūrā un sabiedrībā, preču un pakalpojumu plūsmu virzieniem un apjomu.

3.13. Analizē ilgtspējīgas darbības priekšrocības dažādos mērogos (tajā skaitā pilsēta kā sistēma) un plāno ilgtspējīgas izaugsmes pasākumus, izvērtējot gan personiskos, gan sabiedrības kopējos ieguvumus no šo darbību veikšanas.

6. Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.

6.2. Plāno pētījuma soļus, lai grupētu informāciju un lietpratīgi, kritiski analizētu faktus un viedokļus, lai veidotu savu viedokli un izvērtētu cēloņsakarības.

6.3. Plānojot pētniecības darbības, argumentēti grupē procesus un notikumus nozīmīgos un mazāk nozīmīgos, lai patstāvīgi un kritiski izvērtētu dažādos informācijas avotos iegūtos faktus un viedokļus un uz to pamata izvērtētu savu viedokli.

3. pielikums

Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti caurviju prasmēs, beidzot vispārējās vidējās izglītības pakāpi

1. Kritiskā domāšana un problēmrisināšana:

- 1.1. mērķtiecīgi formulē precīzus jautājumus, lai kritiski analizētu kompleksas situācijas un abstraktas idejas. Izzina kontekstu, to analizē, kritiski izvērtē, kā arī sintezē un interpretē informāciju, lai sasniegtu konkrētu mērķi. Gūst vispusīgu, precīzu informāciju par kompleksiem jautājumiem, izvērtē tās ticamību un analizē, kādēļ atsevišķās situācijās iegūt ticamu informāciju ir grūti;
- 1.2. kompleksās situācijās spriež no konkrētā uz vispārīgo un no vispārīgā uz konkrēto. Pamana loģiskās argumentācijas kļūdas savos un citu izteikumos, novērš tās. Argumentē, pierādot izteiktā apgalvojuma ticamību un veidojot pamatotus secinājumus;
- 1.3. nosaka aktuālas vajadzības, precīzi formulē kompleksu problēmu un pamato nepieciešamību to risināt, izvirza mērķi, piedāvā vairākus risinājumus, izvērtē tos attiecībā pret mērķi, izvēlas īstenot labāko;
- 1.4. kompleksās, neskaidrās situācijās patstāvīgi izstrādā problēmas risinājuma plānu un īsteno to, izvēloties, lietojot un pielāgojot piemērotas problēmrisināšanas stratēģijas, elastīgi reaģē uz neparedzētām pārmaiņām, izvērtē paveikto un gūtos secinājumus izmanto arī citā kontekstā.

2. Jaunrade un uzņēmējspēja:

- 2.1. interesējas par atklājumiem un inovācijām, proaktīvi meklē jaunas iespējas, kā efektīvi uzlabot savu un citu dzīves kvalitāti, rosina uzlabot esošo situāciju, pieņem nepieredzētus, kompleksus izaicinājumus, saglabā emocionālu līdzsvaru un atvērtību nenoiektības apstākļos;
- 2.2. raugoties uz situāciju no dažādiem skatpunktiem, pamana jaunas iespējas, mērķtiecīgi un elastīgi izmanto vai attīsta pats savas ideju radīšanas stratēģijas, lai nonāktu pie jauniem un noderīgiem risinājumiem, efektīvi organizē resursus (cilvēku, zināšanu, kapitāla, infrastruktūras), lai īstenotu savu ieceru, patstāvīgi meklē, izvērtē un atbildīgi izmanto citu idejas, kā arī piedāvā savas, lai iedvesmotu citus;
- 2.3. gan patstāvīgi, gan grupā attīsta ideju ilgtspējīgā piedāvājumā, kļūdas un grūtības izmanto kā iespēju izaugsmei.

3. Pašvadīta mācīšanās:

- 3.1. regulāri un atbilstoši savām vajadzībām izvirza īstermiņa un ilgtermiņa mērķus, formulē kritērijus, pēc kuriem izvērtēt, vai mērķis ir sasniegts, plāno mērķa īstenošanas soļus, uzņemas atbildību par savu lomu soļu īstenošanā un mērķu sasniegšanā;
- 3.2. patstāvīgi un regulāri analizē un reflektē par savas darbības saistību ar emocijām, personiskajām īpašībām un uzvedību, rod veidus, kā attīstīt spējas pārvaldīt savu domāšanu, emocijas un uzvedību;
- 3.3. patstāvīgi izvēlas, pielāgo un rada savas domāšanas stratēģijas kompleksās situācijās;
- 3.4. pieņemot atbildīgus lēmumus, vada emocijas sociāli pieņemamā veidā un orientējas uz iespējām, ieguvumiem un pozitīviem risinājumiem;
- 3.5. patstāvīgi izmanto kritērijus, kas palīdz īstenot darba uzraudzīšanu un pilnveidošanu, izvērtē, apkopo un turpmākā darba procesā mērķtiecīgi izmanto gūto pieredzi.

4. Sadarbība:

- 4.1. plāno un īsteno personisko un grupas mērķu sasniegšanai nozīmīgu, cieņpilnu verbālu, neverbālu un digitālu komunikāciju;
- 4.2. piedalās gan viendabīgas, gan neviendabīgas grupas darba procesā, pieņem viedokļu atšķirības, dalībnieku dažādo pieredzi un spējas, prognozē, novērš un risina domstarpības un konfliktus, tostarp digitālā vidē;
- 4.3. mācību procesā un sabiedriskajā dzīvē apzināti orientējas uz kopīgo labumu un grupai nozīmīgu mērķu sasniegšanu, spēj pārstāvēt savas un respektēt citu intereses, ja grupas un paša vajadzības atšķiras.

5. Pilsoniskā līdzdalība:

- 5.1. skaidro un pamato savu skatījumu par kopsakarībām gan vietējā, gan globālā mērogā, izvērtē individu, sabiedrības un vides mijiedarbību;
- 5.2. balstoties savās vērtībās un cienot citu vērtības, izsvērti izvēlas pasākumus un ikdienas situācijas, kurās iesaistīties un iesaistīt citus, cieņpilni pamatojot savu nostāju, prot atteikties, ja pasākums neatbilst vērtībām, un spēj nepakļauties grupas spiedienam, paliekot saistīts ar tiem, kuriem nepiekrīt;
- 5.3. skaidro savas rīcības sekas un uzņemas par tām atbildību ikdienas situācijās, lokālos un globālos procesos;
- 5.4. patstāvīgi un kopā ar citiem gūst pieredzi, iesaistoties risinājumu meklēšanā un īstenošanā, kas palīdz uzlabot dzīves kvalitāti.

6. Digitālā pratība:

- 6.1. lai īstenotu daudzveidīgas ieceres, mērķtiecīgi izvēlas vai pielāgo un efektīvi izmanto atbilstošas digitālās tehnoloģijas;
- 6.2. analizē digitālās komunikācijas ieguvumus un riskus, atbildīgi uzvedas un komunicē digitālajā vidē atbilstoši savām un citu interesēm;
- 6.3. kritiski analizē mediju radīto realitāti un informācijas ticamību, uzņemas atbildību rīkoties, lai novērstu nekvalitatīva mediju satura radīto ietekmi, un, radot savu mediju saturu, ievēro privātuma, ētiskos un tiesiskos nosacījumus;
- 6.4. analizē un novērtē tehnoloģiju lomu dažādos kontekstos, izvērtē veselīgus un drošus tehnoloģiju lietošanas paradumus, ievēro un pielāgo tos savām vajadzībām, reflektē par savu digitālo identitāti un tās atbilstību savām un sabiedrības interesēm.

4. pielikums

Vērtēšanas uzdevumu piemēri

1. uzdevums

Džona Roulza taisnīguma teorija

Sasniedzamais rezultāts: skaidro Džona Roulza taisnīguma teoriju un lieto jēdzienus, izsakot savus spriedumus.

(Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes. (S.A.1.7.))

Uzdevums

Izlasi tekstu "Džona Roulza taisnīguma teorija" un atbildi uz jautājumiem!

Kāda ir neziņas plīvura situācijas nozīme Džona Roulza taisnīguma teorijā?

Kādās jomās Latvijas politikā tiek īstenots Džona Roulza taisnīguma teorijas otrais princips (sadales vienlīdzība), lai nodrošinātu lielāku iespēju vienlīdzību sabiedrībā?

Snieguma līmeņu apraksts (1. uzdevums)

Kritērijs \ Limenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Skaidro neziņas plīvura situācijas novietojumu Džona Roulza taisnīguma teorijā.	Spēj tekstā atrast informāciju par neziņas plīvura situāciju.	Spēj tekstā atrast informāciju par neziņas plīvura situāciju un to paskaidrot ar saviem vārdiem.	Spēj izskaidrot neziņas plīvura situāciju, atsaucoties uz citiem Džona Roulza taisnīguma teorijas jēdzieniem, un raksturot to attiecības (cēloņsakarības).	Spēj izskaidrot neziņas plīvura situāciju, atsaucoties uz citiem Džona Roulza taisnīguma teorijas jēdzieniem, un raksturot to attiecības (cēloņsakarības). Parāda izpratni par citām Džona Roulza taisnīguma teorijas izpratnei būtiskām teorijām.
Lieto Džona Roulza taisnīguma teoriju, lai spriestu par mūsdienu notikumiem.	Spriedumā lieto kādu taisnīguma teorijas aspektu.	Spriedumā lieto taisnīguma teoriju, min vispārīgus, bet atbilstošus piemērus.	Spriedumā lieto taisnīguma teoriju, min konkrētus un atbilstošus piemērus.	Spriedumā lieto taisnīguma teoriju, min konkrētus un atbilstošus piemērus dažādās politikas jomās.

2. uzdevums Pamattiesības

Sasniedzamais rezultāts: analītiski spriež par konkrētu tiesisku situāciju, skaidro tās nozīmi indivīda, sabiedrības attīstībā un efektīvā pārvaldībā.

(Nosaka juridiskās atbildības veidus, analizē konkrētus piemērus dažādās dzīves situācijās, skaidro to nozīmi indivīda tiesību aizsardzībā, sabiedrības attīstībā un efektīvā pārvaldībā. (S.A.1.5.))

Uzdevums

1. Iepazīsties ar lietas apstākļiem!

Pilsonim Pāvilam A. liegtas tiesības kandidēt parlamenta un pašvaldību vēlēšanās, jo viņš darbojās Latvijas Komunistiskajā partijā pēc 1991. gada 13. janvāra. Arī dokumenti apstiprina pilsoņa Pāvila A. darbošanos partijas aktivitātēs pēc minētā datuma. Latvijas likumi nosaka, ka tādējādi tiek aizsargāta valsts drošība un citu cilvēku tiesības uz efektīvu politisko demokrātiju, ņemot vērā valsts vēsturisko un politisko kontekstu.

2. Nosaki pirmā informācijas avota tapšanas kontekstu, mērķi un nozīmi un secini, kāpēc pēc Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) sabrukuma ievērojamam cilvēku skaitam valstī tika noteikti pilsoniskās brīvības ierobežojumi, piemēram, bijušajiem Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) biedriem vai Valsts drošības komitejas (VDK) darbiniekiem!

3. Argumentē, kādas tiesību lomas (sk. 5. pielikumā Džugleja, T. *Tiesību pamati*) var saskatīt aprakstītajā situācijā un ar to saistītajos normatīvajos aktos!

4. Izvērtē, vai ar minēto situāciju saistītie normatīvie akti veicina/kavē personu attīstību un kā tie mijiedarbojas ar citām sociālajām normām!

5. Prognozē, vai pilsonim Pāvilam A. tiks atļauts kandidēt parlamenta un pašvaldību vēlēšanās un kādas varētu būt iespējamās šī lēmuma sekas, piemēram, vai Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanu likuma 5. pants pašreizējos apstākļos ir saglabājams vai atceļams!

Informācijas avoti

1. Fragments no Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanu likuma

5. pants. Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas:

[..] 5) kuras ir ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki, vai personas, kuras ir bijušas PSRS, Latvijas PSR valsts drošības dienesta, izlūkdienesta vai pretizlūkošanas dienesta štata darbinieki, izņemot personas, kuras bijušas tikai PSRS vai attiecīgo Latvijas PSR Valsts drošības komitejas plānošanas un finanšu, administratīvi saimnieciskās struktūrvienības darbinieki;

6) kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās;

7) kuras ir sodītas ar aizliegumu kandidēt Saeimas, Eiropas Parlamenta, republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanās, izņemot personas, kuras ir reabilitētas vai kurām sodāmība dzēsta vai noņemta.

(*Saeimas vēlēšanu likums* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/35261-saeimas-velesanu-likums>)

2. Fragments no 1997. gada 4. jūnija Latvijas Republikas ratificētā 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas

10. pants. 1. Ikvienam ir tiesības brīvi izteikties. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju vai idejas bez ierobežībām no publisko institūciju puses un neatkarīgi no valsts robežām [..]. 2. Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, [..] aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības [..].

11. pants. 1. Jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību [..]. 2. Šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu [..] citu cilvēku tiesības un brīvības. Šis pants neliedz noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanā personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā.

(*Eiropas Cilvēktiesību konvencija* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf)

Konvencijas 1. protokola 3. pants. Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc attiecīga laika perioda organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēju varu.

(*Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/43857-par-1950-gada-4-novembra-eiropas-cilveka-tiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvenciju-un-tas-1-2-4-7-un-11-protokolu>)

3. Fragments no Latvijas Republikas Satversmes

9. pants. Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.

64. pants. Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.

91. pants. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.

101. pants. Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

(*Latvijas Republikas Satversme* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>)

Snieguma līmeņu apraksts (2. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Analizē	Skaidro kopsakarības starp iepriekš apgūtajām un jaunajām zināšanām.	Balstās kopsakarībās, lai identificētu to izcelsmi, mijiedarbību un saistību.	Nosaka temata apguves kontekstā izmantoto pētījumu metodes, kritērijus un to saistību ar pētījuma rezultātiem.	Salīdzina temata apguves kontekstam atbilstošus, drošticamus pētījumus, izdara salīdzinājumā balstītus secinājumus.
Argumentē	Izsaka un pamato apgalvojumus, kas saistīti ar temata kontekstu.	Argumentē, izdarot secinājumus, kas balstīti vienā vai vairākās premisās. Argumentācijā tiek izmantoti fakti, statistika, ekspertu un zinātnieku secinājumi, norādot atsauces uz izmantoto informāciju.	Pārzina tipiskākās loģikas kļūdas un izvairās no to pieļaušanas argumentācijas veidošanā, ir skaidrs argumentācijas mērķis, ir izmantoti argumenta stiprināšanai atbilstošie paņēmieni.	Patstāvīgi izmanto nepieciešamo argumentācijas veidu, demonstrē prasmi loģiski saistīt premisas ar secinājumiem un balstīties tajos atklāto cēloņsakarību skaidrojumos.
Izvērtē	Izmanto dažādus argumentus, lai spriestu par temata apguves kontekstā iekļautajiem jautājumiem un problēmām.	Saista izmantotos argumentus ar tajos ietvertajām vērtībām un attieksmēm.	Vērtē dažādas perspektīvas, risinot jautājumus un problēmas.	Izvēlas perspektīvu, kas būtu vispiemērotākā jautājumu/ problēmu risināšanai, un argumentēti pamato tās priekšrocību.
Prognozē	Izmantojot esošās zināšanas un prasmes, nosaka notikumu cēloņsakarības.	Izmantojot konstatētās cēloņsakarības, paredz iespējamo turpmāko notikumu gaitu.	Paredzot iespējamo turpmāko notikumu gaitu, prognozē iespējamus riskus.	Veicot prognozi, piedāvā iespējamus risinājumus.

3. uzdevums

Tiesību pārkāpums un juridiskā atbildība

Sasniedzamais rezultāts: analizē konkrētu gadījumu – tiesību pārkāpumu, piemēro tiesību normas un prognozē tiesisko risinājumu.

(Analizē dažādus tiesiskus strīdus un tiesiskās attiecības tajos, piemeklē tām atbilstošas regulējošās normas, prognozē tiesisko risinājumu situācijām, veido argumentētus secinājumus par tiesībaizsardzības mehānismiem. (S.A.1.6.))

Uzdevums

1. Iepazīsties ar doto gadījumu! Izmanto Krimināllikuma II nodaļu “Noziedzīgs nodarījums”, V nodaļu “Soda noteikšana” un XVIII nodaļu “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” (*Krimināllikums* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>)!

2017. gada 25. augustā Edvīns (20 gadus vecs) un Zane (19 gadus veca) nolēma doties vakara pastaigā. Viņi nevēlējās palikt Edvīna vecāku divstābu dzīvoklī, jo kārtējo reizi nāktos uzklaut pārmētumus. Jaunieši nevēlējās sevi piepūlēt ar mācībām, lai iegūtu profesiju, tāpēc, strādājot gadījuma darbus, stabili ienākumu viņiem nebija. Turklāt Edvīns un Zane nesen bija izcietuši tiesas piespriedu sodu, kā paši mēdza teikt: “Par printera aiznešanu no skolas bez atļaujas.” Pilsētā viņi satika Edvīna paziņu Daini, kurš bija ceļā no darba dārzniecībā, kuru viņam “palaimējies dabūt”, jo vīrietis jau vairākas reizes bija tiesāts par to, ka “bez atļaujas ņēma to, kas nebija piesiets”. Saruna ievirzījās par naudu, pareizāk sakot – kur dabūt naudu. Edvīns taujāja Dainim, vai viņš nezina, kur varētu dabūt vadu, lai salabotu mūzikas aparatūru, jo bez vada to nevarot pārdot. Dainis zināja teikt, ka vadu varot dabūt atkritumu šķirošanas laukumā. Tāpēc visi nolēma doties uz SIA “Tīrības spēks” atkritumu šķirošanas punktu. Bija jau gandrīz desmit vakarā, kad trijotne sasniedza SIA “Tīrības spēks” iežogoto laukumu, kurā atradās metāla tvertnes ar sašķirotajām vecajām sadzīves tehnikas mantām. Zane palika pie žoga, jo negribēja, ka viņu piefiksē uzņēmuma novērošanas kameras. Edvīns un Dainis pārlēca pāri žogam un devās meklēt vadus. Edvīns metāla tvertnē atrada divas saplēstas planšetes un radio, visas paņemtās mantas viņš padeva pāri žogam Zanei, tāpat

arī televizoru, kuru gribēja pārdot detaļām. Tikmēr Dainis savā mugursomā krāva vadus no tvertnēm, radio un televizoru pultis, kā arī citas mantas. Pamanījusi, ka piebrauc apsardzes darbinieku automašīna, Zane ar kliedzieniem brīdināja paziņas. Visi metušies bēgt, atstājot mantas pie žoga, taču drīz vien apsardzes darbinieki viņus panāca un aizturēja.

2. Atlasi informāciju/datus un novērtē tos! Ja nepieciešams, izvirzi precizējošus jautājumus skolotājam (skolotāja veidots gadījuma apraksts)!

3. Izmanto teorētiskās likumsakarības un nosaki:

- tiesību normas veidu un tiesību nozari, kura attiecas uz konkrēto gadījumu;
- atbilstošās regulējošās normas;
- būtiskākos vispārējos tiesību principus, tostarp tiesību nozares principus, kuri jāievēro!

4. Analizē un secini, vai normas tiesiskais sastāvs sakrīt ar faktiskajiem apstākļiem un vai līdz ar to var iestāties tiesiskās sekas!

5. Nosaki tiesiskās sekas un atbildi pamato!

6. Raksti kopsavilkumu par analizēto gadījumu, nosaki dažādas perspektīvas un izvērtē savu sniegumu!

Snieguma līmeņu apraksts (3. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Vāc informāciju/datus un novērtē tos	Dots gadījuma apraksts. Vāc papildu informāciju par apskatāmo gadījumu, uzdod vispārīgus jautājumus. Ar atbalstu izvēlas galveno informāciju, lai analizētu gadījumu. Zina, kur meklēt nepieciešamos tiesību aktus.	Dots gadījuma apraksts. Vāc papildu informāciju par apskatāmo gadījumu, zina, kur to meklēt, uzdod neprecīzus jautājumus. Pamatā ir izvēlēta galvenā informācija, lai analizētu gadījumu. Zina, kur meklēt nepieciešamos tiesību aktus.	Dots gadījuma apraksts. Iegūst nepieciešamo papildu informāciju par apskatāmo gadījumu, uzdod konkrētus jautājumus. Saprot, vai pietiek informācijas, lai analizētu konkrēto gadījumu. Izvēlēta galvenā informācija, lai analizētu gadījumu. Zina, kur un kā meklēt nepieciešamos tiesību aktus, judikatūru u. c.	Dots gadījuma apraksts. Iegūst atbilstošu papildu informāciju, uzdod konkrētus jautājumus, lai papildinātu faktiskā notikuma aprakstu (aizturēšanas, izmeklēšanas apraksts, iesaistīto personu attieksme pret notikušo, sadarbošanās gadījuma izmeklēšanā utt.). Saprot, vai pietiek informācijas, lai analizētu konkrēto gadījumu. Zina, kur un kā meklēt nepieciešamos tiesību aktus, judikatūru u. c.
Izmanto teorētiskās likumsakarības, salīdzina modeļus	Mēģina izmantot teoriju, lai analizētu gadījumu. Tā daļēji atbilst analizējamam gadījumam. Pēc pazīmēm nošķir publiskās tiesības no privāttiesībām un, atpazīstot līdzīgu gadījumu, nosaka konkrētā gadījuma juridisko vietu (tiesību nozari, kurai gadījums ir piekritīgs). Nosauc vismaz vienu tiesību principu un atsevišķus tiesību piemērošanas soļus.	Mēģina izmantot teoriju, lai analizētu gadījumu. Tā atbilst analizējamam gadījumam. Nošķir publiskās tiesības no privāttiesībām un skaidro iedalījuma lietderību. Nosaka konkrētā gadījuma juridisko vietu (tiesību nozari, kurai gadījums ir piekritīgs) un attiecīgos tiesību principus tiesību nodrošināšanā. Nosauc galvenos tiesību piemērošanas soļus.	Izmanto teoriju, lai analizētu gadījumu, nepamato, kāpēc to izmanto. Nošķir publiskās tiesības no privāttiesībām, skaidro iedalījuma lietderību. Skaidro konkrētā gadījuma materiālo un procesuālo tiesību un tiesību principu nozīmi. Izvēlas tiesību piemērošanas soļus.	Izmanto teoriju, lai analizētu gadījumu. Pamato, kāpēc to izmanto. Ja nepieciešams, papildina, maina izvēli, pamatojumu. Nošķir publiskās tiesības no privāttiesībām un pamato iedalījuma trūkumus. Spēj ieraudzīt un skaidrot konkrētā gadījuma tiesību principu nozīmi. Izvēlas tiesību piemērošanas soļus, pamato izvēli.

Kritērijs	Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Analizē un secina		Salīdzina gadījuma atsevišķas daļas, ar atbalstu nosaka gadījuma apstākļus un skaidro tiesību normu pazīmju saturu. Ar atbalstu salīdzina normu tiesisko sastāvu un gadījuma apstākļus, lai konstatētu, vai tie sakrīt un vai var iestāties tiesiskās sekas (subsumcija).	Sadala un salīdzina iegūto informāciju – veic darbu ar gadījuma apstākļiem (faktu konstatēšana, atlase, novērtēšana) un skaidro tiesību normu pazīmju saturu (tiesību normu iztulkošana), salīdzina normu tiesisko sastāvu un gadījuma apstākļus un konstatē, vai tie sakrīt un vai līdz ar to var iestāties tiesiskās sekas (subsumcija). Nepieciešams atbalsts.	Veic darbu ar gadījuma apstākļiem (faktu konstatēšana, atlase, papildināšana, novērtēšana). Skaidro tiesību normu pazīmju saturu (tiesību normu iztulkošana). Ar loģiskiem slēdzieniem salīdzina normu tiesisko sastāvu un gadījuma apstākļus un kopumā konstatē, vai tie sakrīt un vai līdz ar to var iestāties tiesiskās sekas (subsumcija).	Izmantojot kritērijus, veic darbu ar gadījuma apstākļiem (faktu konstatēšana, atlase, papildināšana, novērtēšana). Noskaidro tiesību normu pazīmju saturu (tiesību normu iztulkošana). Ar loģiskiem slēdzieniem salīdzina normu tiesisko sastāvu un gadījuma apstākļus un konstatē, vai tie sakrīt un vai līdz ar to var iestāties tiesiskās sekas (subsumcija).
Nosaka tiesiskās sekas		Ar atbalstu raksta secinājumu par doto analizējamo gadījumu.	Raksta secinājumus, kuru pamatā ir analizētais gadījums (raksta nolēmumu). Pamato secinājumu atbilstību dotajam gadījumam. Nepieciešams atbalsts.	Raksta secinājumus par analizēto gadījumu (raksta nolēmumu). Pamato secinājumu atbilstību dotajam gadījumam. Pamatojums kopumā ir būtisks. Ja nepieciešams, pieņem lēmumu izstrādāt citu secinājumu.	Nosaka gadījuma tiesiskās sekas (raksta nolēmumu). Pamato, cik labi izdarītie secinājumi atbilst dotajam gadījumam. Pierādot sakarības, ievēro precizitāti.
Apkopo rezultātus kopsavilkumā		Pasaka/uzraksta dažus teikumus par veikto gadījuma analīzi. Ar atbalstu novērtē savu sniegumu un apgūstamās zināšanas un prasmes.	Pastāsta/uzraksta atziņas par veikto gadījuma analīzi. Novērtē savu sniegumu un nosaka apgūstamās zināšanas un prasmes. Novērtē tēmas nozīmību. Lieto attiecīgās jomas atsevišķus jēdzienus, apzīmējumus.	Pastāsta/uzraksta galvenās atziņas par veikto gadījuma analīzi. Apskata savas darbības aspektus, kas ietekmēja rezultātus. Kopsavilkumam ir noteikta secība. Novērtē tēmas sociālo, praktisko nozīmi. Nosauc gadījuma dažādas perspektīvas. Lieto korektus attiecīgās jomas jēdzienus, apzīmējumus.	Padziļināti pastāsta/uzraksta atziņas par veikto gadījuma analīzi. Apskata būtiskākos savas darbības aspektus, kas visvairāk ietekmēja rezultātus. Kopsavilkumam ir noteikta secība. Novērtē tēmas sociālo, praktisko nozīmi. Izvērtē gadījuma dažādas perspektīvas. Lieto disciplīnai atbilstošus jēdzienus, apzīmējumus.

4. uzdevums

Tiesiska lobēšana un korupcija

Sasniedzamais rezultāts: risina problēmu, kas saistīta ar korupcijas negatīvo seku un kaitējumu sabiedrībai.

(Analizē konkrētus lobēšanas, korupcijas, valsts “sagrābšanas/nozagšanas” un tiesiskuma ievērošanas jēdziena lietojumu piemērus dažādās politiskajās vidēs. Argumentē lobēšanas ietekmi uz sabiedrības, pašvaldības un valsts attīstību. (S.A.2.10.))

Uzdevums

1. Individuāli, pāros vai grupā, izmantojot atgādni, veiciet atlasītas situācijas izpēti un uzrakstiet iespējamo situācijas risinājumu! Piedāvājiēt situācijas risinājuma īstenošanas plānu!
2. Individuāli, pāros vai grupā, izmantojot medijus, atrodiēt nesenu (1–6 mēneši) aktuālu piemēru, kurā atpazīstiet līdzīgu lobēšanas gadījumu!
3. Veiciet situācijas izvērtējumu un piedāvājiēt iespējamo risinājumu šī brīža Latvijas situācijā!
 - A. Ar farmācijas nozares darbību saistīta likumprojekta izstrādātājs – civildienesta ierēdnis –, uzaicina farmācijas jomas ekspertu sniegt atzinumu, kāds regulējums ir piemērotāks. Eksperts, saņemis materiālu labumu no vienas jomas pārstāvjiem, sniedz tādu atzinumu, kas veicina labvēlīgāku likuma regulējumu maksātāja uzņēmumam.
 - B. Personas vēlas būvēt ēku kāpu aizsargjoslā, bet pašvaldība neizsniedz būvatļauju, jo būvniecību dabas pamatnes aizsargājamā teritorijā nepieļauj normatīvie akti. Persona iedod ievērojamu naudas summu kādam savam draugam, kurš to noziedo partijai. Partijas biedri virza izskatīšanai normatīvo aktu izmaiņas, kas personai atļautu kāpu apbūvi.
 - C. Iepirkuma komisijas loceklis ir arī politiskās partijas biedrs. Izsludinātajā iepirkumu konkursā kā vienīgais pretendents savu piedāvājumu ir iesniedzis uzņēmums, kura īpašnieks regulāri ziedo ievērojamas naudas summas politiskajai partijai, kuras biedrs ir iepirkuma komisijas loceklis. Iepriekš tiekoties ar amatpersonu, partijas biedrs – uzņēmējs – ir informējis par sava uzņēmuma piedāvājumiem un mēģinājis pārliecināt, ka institūcijai to nepieciešams iegādāties.

- D. IT nozarē strādājoša privāta komercsabiedrība, kurai ir cieša saikne ar politisku organizāciju (piemēram, uzņēmuma īpašnieki ir partijas biedri), ar šīs partijas atbalstu panāk izmaiņas normatīvajos aktos, kas paredz valsts pārvaldē izmantot specifisku programmatūru, tādējādi nodrošinot uzņēmumam regulāru budžeta līdzekļu saņemšanu.
- E. Ministru kabinetā tiek skatīti grozījumi noteikumos par kvotu piešķiršanu noteiktas tautsaimniecības nozares uzņēmumiem. Koalīcijā pārstāvētas partijas biedram pieder vairāki lieli uzņēmumi, kas darbojas šajā nozarē, partijas biedrs ir ticis un apspriedis šo grozījumu projektu ar dažiem Ministru kabineta locekļiem no savas partijas.
- F. Iestādes vadītājs, izmantojot sava amata pilnvaras, uzdod ierēdnim sagatavot labvēlīgu atzinumu par kādu būvniecības projektu, ko īsteno uzņēmums, kura īpašnieks ir iestādes vadītāja partijas biedrs un ziedotājs. Pirms tam iestādes vadītājs ir piedalījies neformālās, uzņēmēja samaksātās, pusdienās restorānā, uz klausot uzņēmēja viedokli par projektu.

Atgāadne. Atšķirība starp tiesisku lobēšanu un korupciju

Šobrīd lobēšanas un lobētāju termini nav definēti nevienā tiesību aktā. Lobēšana tiek un arī netiek uzskatīta par normālu demokrātiskās sistēmas daļu, tāpēc tas veicina uzskatu, ka tā nav leģitīma.

Pieklūve publiskajai informācijai un tās atklāšanas prakse nav konsekventa un atšķiras valsts institūciju starpā.

Lēmumu pieņēmēji ir nepietiekami informēti par to, kā saskarsmē ar lobētājiem izturēties ētiski pareizi un kā rīkoties ar lobētāju sniegto informāciju.

Publisko iepirkumu process ir necaurskatāmu lobēšanas aktivitāšu objekts visos valsts pārvaldes līmeņos.

Nevalstiskajām organizācijām un pētnieciskajai žurnālistikai ir svarīga loma lēmumu pieņēmēju un lobētāju uzraudzībā un saukšanā pie atbildības, bet to kapacitāte ir maza.

Starp publisko un privāto sektoru esošais tā sauktais atvērto durvju princips nav pietiekami reglamentēts un tiek vāji īstenots, radot nopietnus interešu konflikta un nepareizas ietekmes riskus.

Lobēšana ir apzināta un sistēmiska komunikācija ar valsts un pašvaldību institūcijām, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanas procesu noteiktu privātpersonu interešu īstenošanai.

Lobētājs ir fiziska vai privāto tiesību juridiska persona, kas, savu vai citu privātpersonu interešu vadīta, par atlīdzību vai bez tās veic lobēšanu.

Lēmumu pieņemšanas process – norise, kurā publiskās varas subjekts pieņem, groza vai atceļ normatīvos aktus vai politikas plānošanas dokumentus, kā arī sagatavo tos, atbalsta vai noraida priekšlikumus un iebildumus par tiem.

Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pants aizsargā lobētāju tiesības, jo informācijas un ideju izplatīšana, kā arī saņemšana ir nozīmīgākais leģitīmas lobēšanas elements.

Lobēšana ir pasaulē izplatīta likumdošanas procesa un dažādu publiskās varas lēmumu pieņemšanas ietekmēšana noteiktu privātpersonu interesēs.

Demokrātiskā un tiesiskā valstī lobēšana ir normāla un pat vēlama parādība, kas veicina normatīvo aktu kvalitatīvu izstrādi.

Ja lobēšanas procesa atklātība un lobētāju vienlīdzība netiek ievērota, lobisms var negatīvi ietekmēt normatīvo aktu saturu, atspoguļojot šaurām grupām izdevīgus, bet sabiedrībai neizdevīgus noteikumus.

Pēc satura tirgošanās ar ietekmi ir līdzīga kukuļošanai, jo izpaužas kā personu uzpirkšana, lai tās veiktu darbības mantiskā labuma devēja interesēs. Atšķirībā no kukuļņemšanas uzpirktā persona nav amatpersona, bet viņai ir zināma ietekme uz kādu amatpersonu vai amatpersonām un viņa var iespaidot amatpersonu lēmumu pieņemšanu.

Lai partijas varētu darboties un veidot saikni ar vēlētājiem, tām ir nepieciešami finanšu resursi. Savukārt, lai nodrošinātu sabiedrības uzticēšanos partijām, vairotu sabiedrības interešu pārstāvniecību politikā un mazinātu iespēju šaurām, labi organizētām un finansiāli ietekmīgām grupām noteikt partijas politiku, tiek izstrādāti partiju finansēšanas noteikumi, kuru mērķis ir nodrošināt politisko finansiālās darbības atklātumu, likumību un atbilstību parlamentārās demokrātijas sistēmai:

- nav atļauti juridisko personu dāvinājumi (ziedojumi);
- fiziskas personas var ziedot līdzekļus no saviem pēdējo divu gadu legāliem ienākumiem;
- aizliegti anonīmi ziedojumi;
- ziedojumiem nav atļauts izmantot citu personu dāvinājumus vai aizdevumus;
- partijas aizliegts finansēt ar trešo personu starpniecību.

Gan politiskai, gan vēlētai amatpersonai, gan civildienesta ierēdnim ir jānodrošina, ka publiskie iepirkumi neatkarīgi no to apjoma un specifikas tiek veikti, radot uzņēmumiem brīvu konkurenci un vienlīdzīgu, taisnīgu attieksmi pret tiem, kā arī efektīvi izmantojot valsts un pašvaldību līdzekļus.

Lai sasniegtu publiskā iepirkuma mērķus un nodrošinātu maksimālu atklātību un pārskatāmību pār budžeta līdzekļu adekvātu izlietojumu, jānovērš pat visniecīgākās sabiedrības aizdomas, ka iepirkumiem paredzētā naudas daļa var pretlikumīgā veidā nokļūt partiju kasē vai tikt izlietota politiskās partijas biedru interesēs.

Pretkorupcijas politika nebūs pilnvērtīga, ja ētiskā interešu konflikta novēršanas mehānismi (piemēram, amatpersonu neatkarība, neitralitāte un objektivitāte lēmumu pieņemšanā) netiks attiecināti un īstenoti politisku amatpersonu darbībā, ņemot vērā, ka augstākās amatpersonas ar savu rīcību rāda piemēru normatīvo aktu ievērošanā un tām ir pienākums veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei kopumā.

Gadījumi, kad valsts amatpersonas, pildot amata pienākumus valsts institūcijā vai pašvaldībā, neievēro pietiekamu politisko neatkarību un neitralitāti, rada negatīvu priekšstatu arī par lobēšanas procesu, jo sabiedrība var identificēt pieņemtos lēmumus politiskās partijas biedru vai ziedotāju interesēs kā lobēšanas rezultātu. Publiskās pārvaldes amatpersonām savi amata pienākumi jāveic sabiedrības interesēs, novēršot jebkādas šaubas par darbību savās, politiskās partijas biedru vai ziedotāju interesēs.

Snieguma līmeņu apraksts (4. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Definē problēmu	Definējot problēmu, pamana un atdarina jau zināmu problēmu.	Definē problēmu. Tā ir aptuvena, saprot, kas jāatrisina.	Precīzi definē problēmu. Izvērtē, vai pietiek informācijas, lai to risinātu. Meklē atbalstu informācijas apzināšanai.	Spēj patstāvīgi ieraudzīt un precīzi definēt reālu problēmu, kurai ir nepieciešams risinājums. Saprot, vai pietiek informācijas, lai risinātu problēmu. Zina, kur to meklēt.
Pēta un analizē problēmu	Skata problēmu no vienas sociālo zinātņu disciplīnas skatpunkta. Nespēj atrast sakarības. Identificē tiesiskas problēmas, bet nespēj izvērtēt konkrētās aktivitāšu izpausmes, cēloņsakarības un to ietekmi uz sevi un sabiedrības attīstību.	Skata problēmu no vienas vai divu sociālo zinātņu disciplīnu skatpunktiem. Spēj atrast sakarības starp faktiem un viedokļiem, ne vienmēr identificējot juridisku, politisku, ekonomisku un ētiska rakstura informāciju. Analizē tiesiskas problēmas, bet nespēj tās izvērtēt konkrētās izpausmēs, cēloņsakarībās. Nesasaista piemērus ar sevi un apkārt notiekošo.	Skata problēmu no vairāku sociālo zinātņu disciplīnu skatpunktiem. Demonstrē spēju saskatīt sakarības starp faktiem un viedokļiem juridisku, politisku, ekonomisku un ētiska rakstura informāciju. Analizē tiesību normu piemērošanu un vērtē konkrētās aktivitāšu izpausmes, cēloņsakarības. Daļēji novērtē ietekmi uz savu dzīvi un procesiem sabiedrībā.	Skata problēmu no vairāku sociālo zinātņu disciplīnu skatpunktiem. Demonstrē izcilu spēju atrast sakarības starp juridisku, politisku, ekonomisku un ētiska rakstura informāciju. Analizē tiesību normu piemērošanu un izvērtē konkrētās aktivitāšu izpausmes, cēloņsakarības. Novērtē ietekmi uz savu dzīvi un reāliem procesiem sabiedrības attīstībā.
Piedāvā risinājumu	Nav saskatāma jauniegūto zināšanu un prasmju lietošana, nespēj patstāvīgi identificēt piemērus jaunos avotos. Vispārina emocionāli, bez argumentācijas. Nesaskata tiesiskas un ētiskas dilemmas. Demonstrē savu attieksmi.	Saskatāma jauniegūto zināšanu un prasmju lietošana, nespēj pilnīgi patstāvīgi veidot savu aktīvo pozīciju – līdzdarboties. Neizprot un nesaista ar sevi sabiedriski atbildīgas rīcības ideju. Daļēji spēj piedāvāt argumentos pamatotas idejas, kā risināt problēmu. Idejas ir formālas, nav norādīta saikne ar realitāti.	Lieto jauniegūtās zināšanas un integrē prasmes, patstāvīgi veido savu aktīvo pozīciju – līdzdarboties sabiedriski atbildīgi. Piedāvā argumentos pamatotas idejas, kā risināt problēmu, bet tās ir formālas, tām ir saikne ar realitāti, tomēr idejas nebalstās vērtībās pamatotā rīcībā.	Radoši lieto jauniegūtās zināšanas un integrē prasmes, lai pilnīgi patstāvīgi veidotu savu aktīvo pozīciju – līdzdarboties sabiedriski atbildīgi. Piedāvā vairākas argumentos pamatotas idejas, kā risināt problēmu. Tās ir vērtībās pamatotas rīcības idejas.

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Piedāvā risinājuma īstenošanas plānu	Apzinās plāna nepieciešamību, sāk tā veidošanu, bet nespēj piedāvāt pamatotu rīcības plānu. Tas daļēji atbilst risināmajai problēmai.	Daļēji spēj piedāvāt argumentos pamatotu darba plānu. Plāns ir daļēji izveidots, tajā trūkst vienas vai vairāku sadaļu.	Uzraksta plānu, tajā ir visas sadaļas (secīgi aprakstītas darbības, nepieciešamie resursi un laika sadalījums), tomēr tas nav detalizēts.	Spēj piedāvāt argumentos pamatotu risinājuma plānu ar skaidri izvirzītu mērķi. Plāns ir precīzs un secīgs, tajā ir visas sadaļas (secīgi aprakstītas darbības, nepieciešamie resursi un laika sadalījums). Spēj precizēt plānu, ja parādās jauna informācija.

5. uzdevums

Fiskālās politikas lēmumu ietekme uz labklājību

Sasniedzamais rezultāts: diskutē par valsts atbalsta instrumentu piemērošanas problēmām, skaidro, kādas politiskas, ekonomiskas vai komunikatīvas rīcības būtu piemērotākās valsts pārvaldei un pašvaldību pārvaldei Latvijā.

(Spēj argumentēt, kādos gadījumos ar regulējumu noteikti ierobežojumi palielina sabiedrības labklājību un kādos gadījumos rada labklājību samazinošas tirgus barjeras. (S.A.2.6.)

Diskutē par valsts atbalsta instrumentu piemērošanas problēmām, skaidro, kādas politiskas, ekonomiskas vai komunikatīvas rīcības būtu piemērotākās valsts pārvaldei un pašvaldību pārvaldei Latvijā. (S.A.2.8.)

Uzdevums

1. Izlasi O. Krasnopjorova rakstu "Bezdarba pabalsta pagarināšana + lielāka akcīze alkoholam = fiskāli neitrāls pasākums ekonomikas atlabšanai pēc Covid-19" (Krasnopjorovs, O. *Bezdarba pabalsta pagarināšana + lielāka akcīze alkoholam = fiskāli neitrāls pasākums ekonomikas atlabšanai pēc Covid-19* [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/bezdarba-pabalsta-pagarinasana-lielaka-akcize-alkoholam-fiskali-neitrals-pasakums-ekonomikas>!)
2. Strādājot grupās pa četri, viens pāris sagatavo argumentus par priekšlikumu atgriezt bezdarba pabalsta nosacījumus un alkohola akcīzes celšanas plānus pagājušā gada beigās stāvošajiem, otrs pāris sagatavo divus argumentus pret minēto priekšlikumu. Izmanto iepriekš apgūtās likumsakarības par tirgus nepilnībām un ārējiem blakus efektiem, par galveno valsts institūciju lomu sabiedrībā, par kopējo pieprasījumu un piedāvājumu un fiskālās politikas lēmumu iespējamo ietekmi uz cikliskumu.
3. Uzzīmē un atzīmē izmaiņas, kas varētu notikt kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma diagrammā, ja priekšlikumam piekrīt vai noraida to. Uzraksti savus secinājumus, kā lēmums varētu ietekmēt tautsaimniecībai būtiskos rādītājus.

Snieguma līmeņu apraksts (5. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Argumentē	Izsaka un pamato apgalvojumus, kas saistīti ar temata kontekstu.	Argumentē, izdarot secinājumus, kas balstīti vienā vai vairākās premisās. Argumentācijā tiek izmantoti fakti, statistika, ekspertu un zinātnieku secinājumi, norādot atsauces uz izmantoto informāciju.	Pārzina tipiskākās loģikas kļūdas un izvairās no to pieļaušanas argumentācijas veidošanā. Ir skaidrs argumentācijas mērķis, ir izmantoti argumenta stiprināšanai atbilstošie paņēmieni.	Patstāvīgi izmanto nepieciešamo argumentācijas veidu, demonstrē prasmi loģiski saistīt premisas ar secinājumiem un balstīties tajos atklāto cēloņsakarību skaidrojumos.
Izmanto teorētiskās likumsakarības/salīdzina modeļus	Mēģina izmantot teorētiskās likumsakarības, tās daļēji atbilst analizējamam gadījumam.	Mēģina izmantot teorētiskās likumsakarības, tās atbilst analizējamam gadījumam.	Izmanto teorētiskas likumsakarības, kas parādās, analizējot gadījumu, bet nav pamatojuma, kāpēc tā notiek.	Izmanto teorētiskas likumsakarības, kas parādās, analizējot gadījumu, ir pamatojums, kāpēc tās izmanto. Ja nepieciešams, papildina, maina likumsakarības.
Analizē un secina	Salīdzina gadījuma atsevišķas daļas, ar atbalstu nosaka gadījuma cēloņus un motīvus. Izdara virspusējus, nebūtiskus secinājumus.	Sadala un salīdzina iegūto informāciju. Uzraksta gadījuma cēloņus un motīvus. Tie ir neprecīzi. Secina par izvirzīto gadījumu, ir neprecizitātes. Nepiedāvā alternatīvu secinājumu.	Informāciju sadala daļās, formulē gadījuma cēloņus un motīvus. Ir neprecizitātes. Secinājumi pamatā ir no analizētās informācijas. Piedāvā alternatīvu secinājumu.	Informāciju sadala daļās, ar loģiskiem slēdzieniem formulē gadījuma cēloņus un motīvus. Secina, pierādot sakarības, ievērojot precizitāti. Formulē alternatīvus, oriģinālus secinājumus.

6. uzdevums

Nodokļu likmes un ekonomiskā izaugsme valstī

Sasniedzamais rezultāts: izmantojot statistikas datus, analizē nodokļu sloga īpat-svaru un pamato atbilstošas fiskālās politikas izvēli.

(Izmantojot kopējā pieprasījuma un piedāvājuma jēdzienu, argumentē optimālo politi-kas kombināciju dažādās situācijās, skaidro fiskālās un monetārās politikas ierobežojumus jauktajā ekonomikā un salīdzina tos ar citām ekonomikām (tradicionālā, komandekonomika, brīvā tirgus ekonomika). (S.A.2.9.))

Uzdevums

1. Iepazīsties ar makroekonomiskajiem rādītājiem!

Valstī X potenciālais IKP otrajā gadā ir 700 miljardi eiro, un tas katru gadu palielinās par 3 %.

Gads	Valdības izdevumi (mljrd. eiro)	Reālais IKP (mljrd. eiro)	Nodokļu ieņēmumi (mljrd. eiro)
1.	160	500	100
2.	160	600	120
3.	160	700	140
4.	160	800	160
5.	160	900	180

2. Ataino ekonomisko aktivitāti valstī X kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma modelī!

3. Aprēķini, kāds ir nodokļu īpatsvars IKP struktūrā! _____

4. Salīdzini, kur nodokļu sloga īpatsvars IKP ir augstāks: valstī X vai Latvijā? (Iespējams izmantot Valsts ieņēmumu dienesta nozaru vizualizācijas materiālus [tiešsaiste] – [ska-tīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/nozaru-vizualizacija>.)

5. Analizē!

- Kāda nodokļu likmju sistēma ir valstī X? _____
- Kurā gadā ekonomiskā izaugsme valstī X bija straujākā? _____
- Kādu fiskālo politiku valdība īstenoja 3. un 5. gadā, un kādu vajadzēja īstenot atbilstoši ekonomikas teorijai?
 - 3. gadā īstenoja _____ fiskālo politiku; vajadzēja īstenot: _____ fiskālo politiku.
 - 5. gadā īstenoja _____ fiskālo politiku; vajadzēja īstenot: _____ fiskālo politiku.
 - Kas 5. gadā bija valsts X ekonomikā: inflācijas plaša vai recesijas plaša? Ataino to kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma modelī!

Snieguma līmeņu apraksts (6. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Lieto	Lieto atsevišķus iepriekšējā izglītības posmā apgūtus mācību tēmai atbilstošus faktus, jēdzienus par nodokļu sistēmu un ekonomisko izaugsmi.	Min faktus, lieto jēdzienus, atsaucas uz teorētiskām nostādnēm, nosaka un skaidro likumsakarības par ierobežojošo/stimulējošo fiskālo politiku.	Min faktus, lieto jēdzienus, atsaucas uz teorētiskām nostādnēm. Atrod kopsakarības starp teorētiskajās nostādnēs skaidrotajām likumsakarībām un piedāvātā gadījuma norisēm, lieto tās, aprēķinot nodokļu slogu, ataino tās kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma modeli.	Min faktus, lieto jēdzienus, atsaucas uz teorētiskām nostādnēm. Patstāvīgi izmanto Centrālās statistikas pārvaldes publicētos datus, lai skaidrotu cēloņsakarības. Izmantojot kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma modeli, skaidro inflācijas/recesijas plaisas rašanos.
Analizē un pamato	Skaidro kopsakarības starp iepriekš apgūtajām un jaunajām zināšanām. Izdara virspusējus, nebūtiskus secinājumus.	Balstoties kopsakarībās, analizē nodokļu īpatsvaru, aprēķinot to, saprot, kādas likumsakarības jāizmanto.	Balstoties kopsakarībās, analizē nodokļu īpatsvaru, ekonomisko izaugsmi, aprēķinot to, saprot, kādas likumsakarības jāizmanto, analizē atbilstošu fiskālās politikas izvēli. Secinājumi pamatā ir no analizētās informācijas.	Balstoties kopsakarībās, analizē nodokļu īpatsvaru, ekonomisko izaugsmi, aprēķinot to, saprot, kādas likumsakarības jāizmanto, analizē atbilstošu fiskālās politikas izvēli. Modelē ekonomiskās izaugsmes situāciju kopējā pieprasījuma/kopējā piedāvājuma modeli. Secina, pierādot sakarības, ievērojot precizitāti.

Adaptēts no ekonomikas 20. olimpiādes 3. posma uzdevuma.

7. uzdevums

Akcīzes nodokļa mērķis un ietekme

Sasniedzamais rezultāts: izmantojot situācijas aprakstu, piedāvā problēmu iespējamo risinājumu, kā interesēs politiķi veido akcīzes nodokļa politiku.

(Skaidro sakarību starp konkurenci, ražošanas faktoru izmantošanas efektivitāti un valsts vai pašvaldības labklājības līmeni. Spēj argumentēt, kādos gadījumos ar regulējumu noteikti ierobežojumi palielina sabiedrības labklājību un kādos gadījumos rada labklājību samazinošas tirgus barjeras. (S.A.2.6.))

Uzdevums

1. Iepazīsties ar situācijas aprakstu!

Vērtējot 2021. gada valsts budžeta projektu, Saeimas deputāti pirmajā lasījumā atbalstīja akcīzes nodokļa izmaiņas, kas paredz palielināt šo nodokli cigaretēm par 5 % un līdz pat 111 % visiem bezdūmu produktiem (elektroniskajās cigaretēs izmantojamiem šķidrumiem, karsējamai tabakai un nikotīna spilventiņiem). Jau šis sākotnējais priekšlikums izraisīja asus protestus no nozares puses, kura piesauca citu pasaules valstu piemērus ar pilnīgi pretēju nodokļu politiku. Savukārt ceturtdien, valdībai ārkārtas sēdē izskatot iesniegtos priekšlikumus 2021. gada budžeta projektam pirms tā izskatīšanas Saeimā otrajā lasījumā, tika atbalstīti koalīcijas deputātu iesniegtie priekšlikumi, kas paredz, ka nākamajā gadā karsējamai tabakai būs vairāk nekā dubultais nodoklis, nodrošinot gandrīz uz pusi augstāku nodokļa līmeni nekā kaimiņvalstīs.

(Akcīzes nodokļa izmaiņas 2021. gadā [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/323338-akcizes-nodokla-izmainas-2021-gada-2020>)

2. Definē problēmu par akcīzes nodokļa izmaiņu ietekmi!

3. Atrodi informāciju, kas nepieciešama problēmas risināšanai! (Statistikas dati par ienākumiem no cigaretēm un ienākumiem no bezdūmu produktiem; cenas cigaretēm un bezdūmu produktiem, patēriņš Latvijā.)

4. Nosaki, vai pieņemtās izmaiņas īstenoš nodokļa mērķi! Uzraksti, kas ir cēloņi nodokļa izmaiņām! Uzraksti, kā izmanto aprēķinus problēmas cēloņu demonstrēšanai!

5. Piedāvā vairākas idejas, kā risināt problēmu! Izvērtē idejas, izvirzot kritērijus un atlasot labāko ideju! Pamato savu izvēli, izmantojot ekonomisko modeli!

6. Piedāvā risinājumu!

Snieguma līmeņu apraksts (7. uzdevums)

Kritērijs \ Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Definē problēmu	Definējot problēmu, pamana un atdarina jau zināmu problēmu.	Definē problēmu. Tā ir neprecīza, bet saprot, kas jāatrisina.	Precīzi definē problēmu. Izvērtē, vai pietiek informācijas, lai to risinātu. Meklē atbalstu informācijas apzināšanai.	Spēj patstāvīgi ieraudzīt un precīzi definēt reālu problēmu, kurai ir nepieciešams risinājums. Saprot, vai pietiek informācijas, lai risinātu problēmu. Zina, kur meklēt risinājumu.
Pēta un analizē problēmu	Atrod daļu no informācijas, kas nepieciešama problēmas risināšanai. Ar atbalstu nosaka problēmas cēloņus un motīvus.	Atrod informāciju, kas nepieciešama problēmas risināšanai. Nosaka problēmas cēloņus un motīvus.	Atrod dažādu informāciju, izmanto dotos kritērijus informācijas izpēti un iespējā to izmantot problēmas risināšanai. Nosaka problēmas cēloņus un motīvus. Izmanto aprēķinus, lai demonstrētu problēmas cēloņus.	Veido sistēmu, kā izvēlas informāciju, un iegūst informāciju problēmas risināšanai. Izveido kritērijus problēmas izpētei. Formulē problēmas cēloņus un motīvus. Veic aprēķinus, pierāda sakarības, ievēro precizitāti.
Piedāvā risinājumu	Ar atbalstu piedāvā ideju, kā risināt problēmu. Ar atbalstu to izvērtē. Risinājums izteikts haotiski.	Piedāvā vienu ideju, kā risināt problēmu. Izvērtē risinājumu, izmantojot dotus kritērijus. Piedāvātajā risinājumā ir neprecizitātes.	Piedāvā vairākas idejas, kā risināt problēmu. Izvērtē idejas, izvirzot kritērijus, un atlasa labāko ideju. Var pamatot savu izvēli. Izvēlas pārskatāmu pieraksta veidu, izmanto atbilstošus apzīmējumus, nosaukumus. Ir nelielas neprecizitātes.	Piedāvā vairākas idejas, kā risināt problēmu. Izvērtē idejas, izvirzot kritērijus, un vismaz viena ideja ir oriģināla un pamatota. Izvēlas pārskatāmu pieraksta veidu, izmanto atbilstošus apzīmējumus, nosaukumus, tie noformēti korekti.

8. uzdevums

Sociālās uzņēmējdarbības projekts

Sasniedzamais rezultāts: secināt, cik lielā mērā indivīdi ar savu aktīvu rīcību spēj ietekmēt dažādus sociālos, politiskos un ekonomiskos procesus un veicināt pozitīvas pārmaiņas sabiedrībā.

Uzdevums

Īsteno sociālās uzņēmējdarbības projektu preču ražošanā vai pakalpojumu sniegšanā, risinot sociālu problēmu!

Atgāzne

Sociālā uzņēmējdarbība nozīmē ražot preces vai sniegt pakalpojumus, lai risinātu kādu sociālo problēmu vai radītu labumu sabiedrībai, nevis gūtu maksimālu peļņu uzņēmuma īpašniekiem. Sociālās uzņēmējdarbības veidi, formāti, preces, pakalpojumi var būt ļoti dažādi, sociālie uzņēmumi var būt gan lieli, gan mazi, gan starptautiski, gan lokāli, taču tos visus vieno vēlme radīt augstu sociālo pievienoto vērtību, izmantojot biznesa metodes.¹

Veicamās darbības

1. Izvēlēties grupas biedrus (ne vairāk kā četri skolēni vienā grupā), ar kuriem kopā plānot un īstenot uzdevumu.
2. Pamatot izvēlētas risināmās problēmas aktualitāti.
3. Izmantojot datus balstītus pierādījumus, pamatot minētās sociālās problēmas izraisītās negatīvās sekas kādai sociālai grupai vai visai sabiedrībai kopumā.
4. Pamatot savu motivāciju un interesi problēmas risināšanā.
5. Ilustrēt pārmaiņas, kādas radīsies uzņēmuma darbības procesā.
6. Aprakstīt sociālās uzņēmējdarbības mērķauditoriju.
7. Aprakstīt produkta vērtību un lielāko ieguvumu, ko uzņēmuma produkts vai pakalpojums piedāvā klientam un sabiedrībai.
8. Plānot pozitīvo sociālo ietekmi.
9. Pamatot, kā prece/pakalpojums risina kādu klienta problēmu vai izaicinājumu.
10. Uzskaitīt projekta īstenošanai nepieciešamās aktivitātes, resursus un ieguldījumus.
11. Detalizēti izskaidrot izvirzīto mērķu sasniegšanas procesu konkrētā laika periodā.
12. Prognozēt uzņēmuma finanšu situāciju ilgtermiņā.
13. Izvērtēt uzņēmējdarbības riskus.
14. Piedāvāt precī vai pakalpojumu, kas vērsts uz tirgus pieprasījumu.
15. Atspoguļot tirgus darbību atskaitēs.
16. Izvēlēties aktivitāšu indikatorus – rādītājus, kuri atspoguļo procesu, ko var izmērīt.
17. Aprakstīt rezultātus, ko iegūst labuma saņēmējs.
18. Prognozēt iespējamo ilgtermiņa ietekmi uz sabiedrību kopumā vai kādiem atsevišķiem procesiem sabiedrībā.

¹ *Kas ir sociālā uzņēmējdarbība?* Biedrības "Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija" vietne [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://sua.lv/kas-ir-sociala-uznemejdarbiba/>

Vērtēšanas kritēriji (8. uzdevums, Sociālās uzņēmējdarbības projekts)

Skolēna veiktās darbības	Īpatsvars novērtējumā (%)	Kritēriji
Sociālās problēmas apraksts	10	Pamato aktualitāti. Izmantojot datus balstītus pierādījumus, pamato minētās sociālās problēmas izraisītās negatīvās sekas kādai sociālai grupai vai visai sabiedrībai kopumā. Pamato savu motivāciju un interesi problēmas risināšanā.
Definēts sociālais mērķis	10	Ilustrē pārmaiņas, kādas radīsies uzņēmuma darbības procesā. Apraksta sociālās uzņēmējdarbības mērķauditoriju.
Informācija par uzņēmuma piedāvāto preci vai pakalpojumu	10	Apraksta produkta vērtību un lielāko ieguvumu, ko uzņēmuma produkts vai pakalpojums piedāvā klientam un sabiedrībai. Plāno pozitīvo sociālo ietekmi. Pamato, kā prece/pakalpojums risina kādu klienta problēmu vai izaicinājumu.
Sociālās uzņēmējdarbības biznesa plāns	20	Atspoguļo projekta īstenošanai nepieciešamās aktivitātes. Pamato to īstenošanai nepieciešamos resursus. Pamato plānotos ieguldījumus. Detalizēti izskaidro izvirzīto mērķu sasniegšanas procesu konkrētā laika periodā. Parāda uzņēmuma finanšu situācijas prognozes ilgtermiņā. Izvērtē uzņēmējdarbības riskus.
Ražota un pārdota prece vai sniegts pakalpojums	20	Piedāvā preci vai pakalpojumu, kas vērsts uz tirgus pieprasījumu. Atspoguļo tirgus darbību atskaitēs.

Skolēna veiktās darbības	Īpatsvars novērtējumā (%)	Kritēriji
Iespējamās sociālās ietekmes analīze	15	Izvēlas aktivitāšu indikatorus. Izvēlas rādītājus, kuri atspoguļo procesu, ko var izmērīt. Apraksta rezultātu, ko iegūst labuma saņēmējs. Apraksta iespējamā ilgtermiņa ietekmi, kas ir vēlama un ietekmēs plašāku sabiedrību kopumā vai uzlabos procesu.
Sadarbība grupā	10	Rīkojas solidāri un atbildīgi. Uzklausa un ciena citus.
Darba tehniskā specifikācija	5	Veic padarīto darbu uzkrājumu, kas apkopots, ievērojot šādas prasības*: • datorrakstā uz A4 formāta lapām, kurām apdrukāta viena puse; lapas formāts – A4, lapas (fona) krāsa – balta; teksta attālums no visām četrām lapas malām – 2,5 cm; fonts – <i>Times New Roman</i>; burtu lielums tekstam – 12, virsrakstiem – 14 vai 16 (treknrakstā); burtu krāsa – melna; • norāda atsaucē citātu, skaitlisko datu, shēmu u. c. izmantošanu no publicētiem darbiem, kā arī citu autoru slēdzienu un aizgūto domu izmantošanu; atsauces noformē atbilstoši kādam no vispārpieņemtajiem stiliem; citātus raksta pēdīnās; • grafiki, diagrammas, shēmas, fotoattēli u. tml. tekstā tiek saukti par attēliem; tiem visiem ir pievienots nosaukums un numuri; tabulām pievienoti nosaukumi, tās numurētas; • pirmā lappuse ir titullapa, to nenumurē, bet ieskaita kopējā lappušu skaitā. Otrā lappuse ir satura rādītājs. Numurē portfolio iekļautos darbus atbilstoši satura rādītājam. Jaunu nodaļu raksta jaunā lappusē. Neieskaita pielikumus lapaspušu kopapjomā, bet tie ir darba sastāvdaļa. Numurē pielikumus secīgi ar arābu cipariem. <i>* Ja nepieciešams, skolotājs izvēlas un nosaka cita veida tehnisko specifikāciju.</i>

Snieguma līmeņu apraksts

Līdzdalība

Kritērijs \ Limenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Izskaidro problēmu sabiedrībā un identificē iespējas situācijas risinājumam	Skolotāja vadībā apgūt, kas ir sociālā uzņēmējdarbība, lai izvēlētos kādas sociālas problēmas risināšanu, izmantojot sociālās uzņēmējdarbības iespējas. Izprot problēmas aktualitāti un ir motivēts meklēt tās risinājumu.	Identificē problēmas rašanās cēloņus, tās izraisītās negatīvās sekas, ilustrē pārmaiņas, kādas iespējams rosināt sociālās uzņēmējdarbības rezultātā.	Pierāda, kā produkts, kas radīts sociālās uzņēmējdarbības rezultātā, palīdzēs izvēlēties sociālās problēmas risināšanā un kāds būs tā pozitīvais efekts.	Ir īstenojis sociālās uzņēmējdarbības projektu. Prognozē produkta, kas radīts sociālās uzņēmējdarbības rezultātā, ilgtermiņa ietekmi sociālās problēmas mazināšanā.
Pamato savu nostāju, balstoties vērtībās, uzņemas iniciatīvu	Izvēloties risināmo sociālo problēmu, vadās pēc skolotāja vai klasesbiedru ieteikumiem.	Vēlas iesaistīties izvēlētajā problēmas risināšanā, pamato savu motivāciju, balstītu sev nozīmīgu vērtību saglabāšanā un uzturēšanā.	Mērķtiecīgi risina izvēlēto problēmu, balsta savu pārliecību sabiedrībai aktuālās vērtībās.	Izrāda pašiniciatīvu un mērķtiecīgu darbību, aktualizējot un risinot problēmas. Ar savu rīcību aizrauj līdzīgi domājošos un veido ap sevi komandu, kas vienoti iesaistās sociālās uzņēmējdarbības projekta īstenošanā.
Novērtē īstermiņa sekas un ilgtermiņa ietekmi	Izvērtē aktualizētās sociālās problēmas sekas, skolotāja vadībā izšķir īstermiņa un ilgtermiņa sekas.	Izvērtējot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sekas, pamato savu redzējumu iespējamam risinājumam.	Izvērtējot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sekas, pamato savu redzējumu iespējamam risinājumam un detalizēti plāno tā īstenošanu.	Izprot sabiedrības attīstības tendences, prognozē tās vajadzības ilgtermiņā un atbilstoši tām izvēlas sociālās uzņēmējdarbības virzienus.

Uzņēmējprasmes

Kritērijs	Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Identificē iespējas, izstrādā stratēģijas ideju attīstīšanai		Izmantojot dažādus informācijas avotus, skolotāja vadībā apgūst, kā radīt un attīstīt idejas uzņēmējdarbībā, kādas stratēģijas iespējams izvēlēties to ģenerēšanai.	Pamana vajadzības un iespējas, kuras īstenojot var radīt pievienoto vērtību kādam produktam.	Izstrādā savas uzņēmējdarbības idejas īstenošanai atbilstošu stratēģiju.	Rada produktu ar pievienoto vērtību, atrod tam atbilstošo mērktirgu un to attīsta ilgtspējīgā piedāvājumā.
Īsteno izveidotās idejas		Vienojas ar darba grupu par kopīgu ideju un izvirza mērķi, plāno tā sasniegšanas soļus, apzina nepieciešamos resursus.	Aktīvi piedalās darba gaitas plānošanā un idejas īstenošanā, atbildīgi pilda deleģētos uzdevumus.	Plāno un organizē darba gaitu, apkopo un pārvalda dažāda veida resursus, lai radītu produkta pievienoto vērtību. Pieņem lēmumus un izmēģina dažādus risinājumus.	Sadarbojas grupai aktuāla mērķa izvirzīšanā, lai idejas īstenošanai izvēlētos veiksmīgākos risinājumus. Nosaka līdzekļus riska minimizēšanai. Pārvalda resursus plānotās idejas īstenošanai. Plāno un organizē projekta gaitu, apzinot daudzveidīgās iespējas. Uzņemas pilnu atbildību par dotās organizācijas darbu. Stratēģiski plāno un pieņem optimālus lēmumus nestandarta situācijās. Radoši analizē situāciju.
Pārvalda budžeta darbības, izveido rīcības plānu		Sastāda budžetu vienkāršām situācijām/darbībām.	Ar skolotāja atbalstu veic finanšu aprēķinus.	Veic finanšu aprēķinus, prognozē turpmākās finanšu darbības. Atrod finansēšanas iespējas un pārvalda budžeta darbības, kas rada pievienoto vērtību.	Veic finanšu aprēķinus, prognozē turpmākās finanšu darbības, pārvalda budžeta darbības. Izveido pievienotās vērtības finansiālās ilgtspējas plānu.

Sadarbība

Kritērijs	Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Rikojas solidāri un atbildīgi		Pēc atgādinājuma veic sev uzticētos pienākumus grupā.	Sev uzticētos pienākumus grupā lielākoties veic bez atgādinājuma. Kopumā apzinās savas atbalsta vajadzības un lūdz atbalstu citiem.	Labi novērtē grupas vajadzības, virzoties uz mērķi. Spēj mainīt lomu grupā, pēc nepieciešamības uzņemties grupas vadītāja vai dalībnieka funkcijas. Apzinās savas atbalsta vajadzības, lūdz atbalstu citiem.	Precīzi novērtē grupas vajadzības, virzoties uz mērķi. Spēj mainīt lomu grupā, pēc nepieciešamības uzņemties grupas vadītāja vai dalībnieka funkcijas. Precīzi apzinās savas atbalsta vajadzības. Lūdz atbalstu pats, kā arī meklē un atrod veidus, kā atbalstīt citus.
Uzklausa un ciena citus		Pēc atgādinājuma ievēro grupai izvirzītos noteikumus.	Kopumā ievēro grupai izvirzītos noteikumus.	Ievēro grupai izvirzītos noteikumus. Iedrošina grupas biedrus izteikties un uzklausa citu viedokļus.	Ievēro grupai izvirzītos noteikumus un rūpējas, lai tos ievērotu citi. Labprāt uzklausa un novērtē citu viedokļus, prasmes un pienesumu, virzoties uz grupas mērķi.

Pilsoniskās līdzdalības iniciatīva

Sasniedzamais rezultāts: secināt, cik lielā mērā indivīdi ar savu aktīvu rīcību spēj ietekmēt dažādus sociālos, politiskos un ekonomiskos procesus un veicināt pozitīvas pārmaiņas sabiedrībā.

Uzdevums

Īsteno pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu sociālas problēmas risināšanai!

Atgāde

Pilsoniska sabiedrība ir demokrātiskas valsts sabiedrības forma, kuru raksturo indivīda atbildība, māka sadarboties kopēju mērķu sasniegšanai un līdzdalība lēmumu pieņemšanā ar demokrātisku institūciju palīdzību. Pilsoniskā līdzdalība – darbība sabiedrības labā, interešu aizstāvība un sabiedrības iesaistīšanās pašvaldības, valsts un Eiropas Savienības politikas procesos ir svarīgs demokrātijas pamats. Pilsonisko līdzdalību īsteno, piemēram, iesaistoties dažādās organizācijās, politiskās partijās, piedaloties vēlēšanās, sapulcēs, gājienos un piketos, veicot brīvprātīgo darbu un ziedojot. Ikviens cilvēka dzīves kvalitāti nosaka ne tikai valstī pieņemtie lēmumi, normas un noteikumi, bet arī paša iniciatīva darbībai ārpus savas ģimenes un draugu loka, kas vērsta uz sabiedrības labumu un liecina par cilvēka vērtību sistēmu.¹

Veicamās darbības

1. Izvēlēties grupas biedrus (ne vairāk kā četri skolēni vienā grupā), ar kuriem kopā plānot un īstenot uzdevumu.
2. Pamatot izvēlētas risināmās problēmas aktualitāti.
3. Identificēt sociālo grupu, kuras tiesības vai labklājību ietekmē izvēlēta sociālā problēma.
4. Raksturot negatīvās sekas, kuras sociālā problēma rada sociālajai grupai un/vai sabiedrībai kopumā.
5. Paskaidrot savu motivāciju un interesi sociālās problēmas risināšanā.
6. Izvirzīt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas mērķi.
7. Izvēlēties atbilstošu pilsoniskās līdzdalības formu mērķa sasniegšanai.
8. Noteikt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas iespējamās atbalstītājus (tostarp institūcijas), ar kuru palīdzību ir iespējams īstenot pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu.
9. Definēt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas īstenošanai nepieciešamos darbības soļus un to secību, pēc nepieciešamības konsultējoties ar dažādām institūcijām (nevalstiskām organizācijām, valsts/pašvaldības iestādēm) un izmantojot Latvijas Republikas normatīvajos aktos paredzētās iespējas.
10. Prognozēt katra darbības soļa izpildes laiku.
11. Dokumentēt būtiskākās pilsoniskās līdzdalības aktivitātes, izmantojot daudzveidīgus pierādījumu veidus (piemēram, fotogrāfijas, elektroniskās sarakstes izdrukas, dokumentu kopijas).
12. Aprakstīt katru dokumentācijā iekļauto pierādījumu, kā minimums norādot dokumentētās aktivitātes norises laiku, mērķi un rezultātus.
13. Iepazīstināt ar īstenotās pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas rezultātiem un prognozēt tās iespējamās sekas/iegūto labumu ilgtermiņā. Šeit svarīgi ņemt vērā šādus norādījumus:
 - ja ir daļēji izdevies veikt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu, tad paskaidrot, kurā plāna īstenošanas fāzē iniciatīva atrodas un kas jādara turpmāk, lai tā tiktu īstenota;
 - ja nav izdevies veikt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu, tad detalizēti paskaidrot, kādi šķēršļi bija tās īstenošanai.

¹ Pilsoniskā iesaistīšanās. Kultūras ministrijas vietne [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/pilsoniska-iesaistisanas#gsc.tab=0>

Vērtēšanas kritēriji (8. uzdevums, Pilsoniskās līdzdalības iniciatīva)

Skolēna veiktās darbības	Īpatsvars novērtējumā (%)	Kritēriji
Pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas aktualitāte	20	• Ir izvēlēta sociāla problēma, kuru risināt ar pilsonisko līdzdalību. • Ir identificēta sociāla grupa, kuras tiesības vai labklājību ietekmē izvēlēta sociālā problēma. • Ir raksturotas negatīvās sekas, kuras sociālā problēma rada sociālajai grupai un/vai sabiedrībai kopumā. • Ir skaidrota skolēnu motivācija un interese sociālās problēmas risināšanā.
Pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas mērķis	15	• Ir izvirzīts pilsoniskās līdzdalības mērķis. • Ir redzējums par to, kā mērķi sasniegt mācību gada laikā, izmantojot Latvijas Republikas normatīvajos aktos paredzētās iespējas. • Ir izpratne par iniciatīvas mērogu (pašvaldības, valsts vai Eiropas Savienības), kurā tā tiks īstenota. • Ir redzējums par to, kā pilsoniskā līdzdalība ļaus novērst vai mazināt negatīvās sekas, no kurām cieš attiecīgā sociālā grupa vai sabiedrība kopumā.
Skolēna pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas plāns/norises gaita	30	• Ir izvēlēta atbilstoša pilsoniskās līdzdalības forma. • Ir noteikti pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas iespējamie atbalstītāji (tostarp institūcijas), ar kuru palīdzību ir iespējams īstenot pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu. • Ir definēti pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas īstenošanai nepieciešamie darbības soļi un to secība, pēc nepieciešamības konsultējoties ar dažādām institūcijām (nevalstiskām organizācijām, valsts/pašvaldības iestādēm). • Ir prognozēts katra darbības soļa izpildes laiks.
Pilsoniskās līdzdalības norises dokumentācija	20	• Ir dokumentētas būtiskākās pilsoniskās līdzdalības aktivitātes, izmantojot daudzveidīgus pierādījumu veidus (piemēram, fotogrāfijas, elektroniskās sarakstes izdrukas, dokumentu kopijas). • Ir aprakstīts katrs dokumentācijā iekļautais pierādījums, kā minimums norādot dokumentētās aktivitātes norises laiku, mērķi un rezultātus. • Ir veikti secinājumi par īstenotās pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas rezultātiem un prognozētas tās iespējamās sekas/iegūtie labumi ilgtermiņā.
Sadarbība grupā	10	• Skolēni rīkojas solidāri un atbildīgi. • Skolēni uzklausa un ciena citus.

Skolēna veiktās darbības	Īpatsvars novērtējumā (%)	Kritēriji
Darba tehniskā specifikācija	5	Veic padarīto darbu uzkrājumu, kas apkopots ievērojot šādas prasības*: • datorrakstā uz A4 formāta lapām, kurām apdrukāta viena puse; lapas formāts – A4, lapas (fona) krāsa – balta; teksta attālums no visām četrām lapas malām – 2,5 cm; fonts – <i>Times New Roman</i>; burtu lielums tekstam – 12, virsrakstiem – 14 vai 16 (treknrakstā); burtu krāsa – melna; • norāda atsaucē citātu, skaitlisko datu, shēmu u. c. izmantošanu no publicētiem darbiem, kā arī citu autoru slēdzienu un aizgūto domu izmantošanu; atsauces noformē atbilstoši kādam no vispārpieņemtajiem stiliem; citātus raksta pēdīnās; • grafiki, diagrammas, shēmas, fotoattēli u. tml. tekstā tiek saukti par attēliem; tiem visiem ir pievienots nosaukums un numuri; tabulām pievienoti nosaukumi, tās numurētas; • pirmā lappuse ir titullapa, to nenumurē, bet ieskaita kopējā lappušu skaitā. Otrā lappuse ir satura rādītājs. Numurē portfolio iekļautos darbus atbilstoši satura rādītājam. Jaunu nodaļu raksta jaunā lappusē. Neieskaita pielikumus lapaspušu kopapjomā, bet tie ir darba sastāvdaļa. Ar arābu cipariem secīgi numurē pielikumus. * Ja nepieciešams, skolotājs izvēlas un nosaka cita veida tehnisko specifikāciju.

Snieguma līmeņu apraksts

Līdzdalība

Kritērijs \ Limenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Izskaidro problēmu sabiedrībā un identificē iespējas situācijas risinājumam	Skolotāja vadībā apgūt, kas ir pilsoniskā līdzdalība, lai izvēlētos kādas sociālās problēmas risināšanu, izmantojot pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu. Izprot problēmas aktualitāti un ir motivēts meklēt tās risinājumu.	Identificē problēmas rašanās cēloņus, tās izraisītās negatīvās sekas, ilustrē pārmaiņas, kādas iespējams rosināt pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas rezultātā.	Pierāda, kā iniciatīva, kas īstenota pilsoniskās līdzdalības ietvaros, palīdzēs izvēlētajās sociālās problēmas risināšanā un kāds būs tās pozitīvais efekts.	Ir īstenojis pilsoniskās līdzdalības projektu. Prognozē tā ilgtermiņa ietekmi sociālās problēmas mazināšanā.
Pamato savu nostāju, balstoties vērtībās, uzņemas iniciatīvu	Izvēloties risināmo sociālo problēmu, vadās pēc skolotāja vai klasesbiedru ieteikumiem.	Vēlas iesaistīties izvēlētajās problēmas risināšanā, pamato savu motivāciju, kas balstīta sev nozīmīgu vērtību saglabāšanā un uzturēšanā.	Mērķtiecīgi risina izvēlēto problēmu, balsta savu pārliecību sabiedrībai aktuālās vērtībās.	Izrāda pašiniciatīvu un mērķtiecīgu darbību problēmas aktualizēšanā un risināšanā. Ar savu rīcību aizrauj līdzīgi domājošos un veido ap sevi komandu, kas vienoti iesaistās pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas īstenošanā.
Novērtē īstermiņa sekas un ilgtermiņa ietekmi	Izvērtē aktualizētās sociālās problēmas sekas, skolotāja vadībā izšķir īstermiņa un ilgtermiņa sekas.	Izvērtējot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sekas, pamato savu redzējumu iespējamam risinājumam.	Izvērtējot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sekas, pamato savu redzējumu iespējamam risinājumam un detalizēti plāno tā īstenošanu.	Izprot sabiedrības attīstības tendences, prognozē tās vajadzības ilgtermiņā un atbilstoši tām izvēlas pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu.

Sadarbība

Kritērijs	Līmenis	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Rikojas solidāri un atbildīgi		Pēc atgādinājuma veic sev uzticētos pienākumus grupā.	Sev uzticētos pienākumus grupā lielākoties veic bez atgādinājuma. Kopumā apzinās savas atbalsta vajadzības un lūdz atbalstu citiem.	Labi novērtē grupas vajadzības, virzoties uz mērķi. Spēj mainīt lomu grupā, pēc nepieciešamības uzņemties grupas vadītāja vai dalībnieka funkcijas. Apzinās savas atbalsta vajadzības, lūdz atbalstu citiem.	Precīzi novērtē grupas vajadzības, virzoties uz mērķi. Spēj mainīt lomu grupā, pēc nepieciešamības uzņemties grupas vadītāja vai dalībnieka funkcijas. Precīzi apzinās savas atbalsta vajadzības. Lūdz atbalstu pats, kā arī meklē un atrod veidus, kā atbalstīt citus.
Uzklausa un ciena citus		Pēc atgādinājuma ievēro grupai izvirzītos noteikumus.	Kopumā ievēro grupai izvirzītos noteikumus.	Ievēro grupai izvirzītos noteikumus. Iedrošina grupas biedrus izteikties un uzklausa citu viedokļus.	Ievēro grupai izvirzītos noteikumus un rūpējas, lai tos ievērotu citi. Labprāt uzklausa un novērtē citu viedokļus, prasmes un pienesumu, virzoties uz grupas mērķi.

9. uzdevums

Portfolio izveidošana

Sasniedzamais rezultāts: veikt kopsavilkumu par kursa apguves laikā izstrādātajiem darbiem un apgūtajām prasmēm.

Uzdevums

Apkopo savu veiksmīgāko darbu materiālus, kas uzkrāti Sociālās zinātnes II kursa apguves laikā saskaņā ar dotajiem kritērijiem, un, reflektējot par darba procesu, veic kopsavilkumu!

Portfolio struktūra un apkopoto materiālu saturs

1. Titullapa.
2. Satura rādītājs.
3. Apkopotie materiāli:
 - gadījuma analīze, kas saistīta ar skolēna izvēlēto problemātiku;
 - izstrādāts problēmas risinājums;
 - viens pārspriedums pēc izvēles (par kāda autora darbu/pētījumu/rakstu/publikāciju skolēna izvēlētajā problemātikā);
 - viena argumentēta eseja, kas saistīta ar skolēna izvēlēto problemātiku.
4. Kopsavilkums, kas ietver skolēna kursa apguves pašvērtējumu un atziņas, kas saistītas ar izvēlēto sociālajās zinātnēs balstītu problemātiku, atsaucoties uz pielikumā pievienotiem materiāliem.
5. Pielikumos var ievietot, piemēram, skolēna izstrādātas darba lapas, anketas, skices, arhīva dokumentu kopijas, atzinības rakstus, sertifikātus, kas iegūti novērtēšanas periodā.

Vērtēšanas kritēriji (9. uzdevums)

Tehniskā specifikācija un apkopotie materiāli	Īpatsvars vērtējumā (%)	Kritēriji
Darba tehniskā specifikācija	5	• Veido portfolio datorsalikumā uz A4 formāta lapām, kurām apdrukāta viena puse. Lapas formāts – A4, lapas (fona) krāsa – balta. Teksta attālums no visām četrām lapas malām – 2,5 cm. Fonts – <i>Times New Roman</i>; burtu lielums tekstam – 12, virsrakstiem – 14 vai 16 (treknrakstā); burtu krāsa – melna. • Norāda atsaucē citātu, skaitlisko datu, shēmu u. c. izmantošanu no publicētiem darbiem, kā arī citu autoru slēdzienu un aizgūto domu izmantošanu. Atsauces noformē atbilstoši kādam no vispārpieņemtajiem stiliem. Citātus raksta pēdīnās. • Grafiki, diagrammas, shēmas, fotoattēli u. tml. tekstā tiek saukti par attēliem. Katram ir pievienots nosaukums un numurs. Tabulām pievienoti nosaukumi, tās numurētas. • Portfolio pirmā lappuse ir titullapa, to nenumurē, bet ieskaita kopējā lappušu skaitā. Otrā lappuse ir satura rādītājs. Numurē portfolio iekļauto dokumentāciju atbilstoši satura rādītājam. Neieskaita pielikumus lapaspušu kopājomā, bet tie ir darba sastāvdaļa. Secīgi numurē pielikumus ar arābu cipariem.
Satura		
Sociālās problēmas risināšana	20	• Patstāvīgi ierauga un definē reālu problēmu, kurai ir nepieciešams risinājums. • Skata problēmu no vismaz divu sociālo zinātņu disciplīnu skatpunktiem. Formulē problēmas cēloņus un motīvus, pierāda sakarības. • Piedāvā idejas, kā risināt problēmu.
Gadījuma analīze, kas saistīta ar skolēna izvēlēto problemātiku	20	• Iegūst atbilstošu informāciju par apskatāmo gadījumu, izvēlas galveno informāciju, lai analizētu gadījumu, pamato izvēli. • Izmanto teorētiskas likumsakarības/salīdzina modeļus, analizējot gadījumu. • Informāciju sadala daļās, ar loģiskiem slēdzieniem formulē gadījuma cēloņus. Raksta secinājumus, pierādot sakarības, ievērojot precizitāti. • Analizē dažādo secinājumu efektivitāti, pamato, cik labi izdarītie secinājumi atbilst dotajam gadījumam. • Apkopo rezultātus kopsavilkumā. Dara zināmu iespējamo analīzes turpinājumu. Lieto jomai atbilstošus jēdzienus, apzīmējumus.
Pārspriedums vai analītisks raksts	20	• Demonstrē temata izpratni, aplūkojot personiski un sabiedriski aktuālas problēmas. • Balstās temata ietvarā atbilstošā viena vai vairāku autoru darbā/publikācijā/rakstā. • Izsaka patstāvīgas domas un atziņas, atklāj spēju izvēlēties un izprast notikumus no plašāka skatpunkta. • Izsaka spriedumus, balstītus faktu materiālā, un demonstrē prasmi loģiski saistīt premisas ar secinājumiem un tajos atklāto cēloņsakarību skaidrojumiem. • Darbam ir plānveidīga uzbūve. Teksts loģiski strukturēts.

Argumentēta esija	20	• Atbilstoši tematam skaidri un precīzi formulē tēzi/izvirzīto apgalvojumu. • Apgalvojums argumentēts ar tematam atbilstošu faktu materiālu. • Veido tematam atbilstošus secinājumus, kas ir precīzi no izraudzītā argumenta. Demonstrē prasmi loģiski saistīt premisas ar secinājumiem. • Kopsavilkums ir no iztīrījuma secinājumiem un tajos atklāto cēloņsakarību skaidrojumiem. • Izvēlas perspektīvu, kas būtu vispiemērotākā, un argumentēti pamato tās priekšrocību temata kontekstā.
Kopsavilkums	15	• Noslēdzošajā daļā reflektē par izvēlēto portfolio saturu, kas veidots atbilstoši portfolio vērtēšanas kritēriju prasībām. • Analizē būtiskākos savas darbības aspektus, kas visvairāk ietekmēja rezultātus, un piedāvā alternatīvas darbības. Ja nav izpildīti portfolio gadījuma analīzei, pārspriedumam vai analītiskam rakstam un argumentētai esijai izvirzītie kritēriji (vai tie izpildīti daļēji), tad komentē iemeslus. • Izvērtē, kā ievēroti pareizrakstības likumi, kompozīcija un stils. • Apskata turpmāk izmantojamo tēmu, pētījumu u. tml. virzienus. • Savas darbības analīzē atsaucas uz materiāliem, kas pievienoti portfolio pielikumā.

5. pielikums

Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un resursi

Izmantošanas nolūks	Mācību līdzekļu veids	Mācību līdzekļu nosaukums
Mācību stundu sagatavošanai un demonstrējumiem	Metodiskie materiāli	Centrālā statistikas pārvalde [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika Eiropas Savienības Statistikas birojs [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_lv Finanšu un kapitāla tirgus komisijas izglītojošais vortāls [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.klientuskola.lv/lv/ Konkurences padomes pārskati [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.kp.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati Latvijas Banka [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: bank.lv Latvijas Republikas Patentu valde [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: www.lrpv.gov.lv <i>Mana ekonomika</i>. Mācību līdzeklis [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.naudasskola.lv/lv/skolotajiem <i>Nasdaq Baltic</i> [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://nasdaqbaltic.com/ Patērētāju tiesību aizsardzības centrs. <i>Ceļā uz dzīves meistarību</i>. Metodiskais materiāls vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības pedagogiem [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://www.ptac.gov.lv/lv/content/macibu-materiali

Izmantošanas nolūks	Mācību līdzekļu veids	Mācību līdzekļu nosaukums
Skolēniem darbam	Mācību materiāli	Catlaks, G., Ikstens, J. <i>Politika un tiesības</i>. Rīga : Zvaigzne ABC, 2003. 215 lpp. ISBN 9984226700 Džugleja, T. <i>Tiesību pamati</i>. Mācību līdzeklis. Rīga : Rīgas Tirdzniecības tehnikums, 2011. 208 lpp. ISBN 9789984995052 Frīdmens, T. L. <i>Pasaule ir plakana: īsa 21. gadsimta vēsture</i>. Rīga : Jumava, 2009. 566 lpp. ISBN 9789984386812 Hofs, K. G., Alsina, R. <i>Biznesa ekonomika</i>. 3. izdevums. Rīga : SIA DSC, Livonia Print, 2019. 604 lpp. ISBN 9789934192524 Lasmane, S. <i>Rietumeiropas ētika. No Sokrāta līdz postmodernismam</i>. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998. 190 lpp. ISBN 9984047369 vai Lasmane, S. <i>Rietumeiropas ētika. No Sokrāta līdz postmodernismam</i>. [tiešsaiste] – [skatīts 08.01.2021.]. Pieejams: https://kopkatalogs.lv/F/?func=find-b-O&local_base=Inc04 Melbārdis, D. <i>Tiesību pamati</i>. Eksperimentālā mācību grāmata. Rīga : Rasa ABC, 2000. 191 lpp. ISBN 9984653277 Reinerts, Ē. S. <i>Kā bagātās valstis kļuva bagātas... un kāpēc nabadzīgās valstis paliek nabadzīgas</i>. Rīga : Zvaigzne ABC, 2012. 389 lpp. ISBN 9789934026690 Terehovičs, V., Nīmande, E. <i>Tiesību pamati: īss kurss nejuridisko specialitāšu augstskolu studentiem</i>. Mācību līdzeklis. Rīga, 2020. 155 lpp. ISBN 9789934801167 Vītiņš, V. <i>Vispārējs tiesību pārskats</i>. Rīga: Verdikts, 1993. 333 lpp.

DOMĀT. DARĪT. ZINĀT.

Valsts izglītības satura centra īstenotā projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" mērķis ir izstrādāt, aprobēt un pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai, lai skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē